

משרד החינוך
האגף לתרבות תורנית

מדי חודש בחודשו

עורך: אריה וינברגר

גיליון 146 - תשרי תשס"ג

חברי המערכת: הרב אליהו אביעד, הרב אריה וינברגר, ד"ר אריה סטריקובסקי, יפעת סלע, מרים סמואל, שמעון עזר, ד"ר עמנואל בן נאה, יהודה קפלן, נירה קרמר

סדר וגרפיקה: שושנה שחר

הוצאה לאור: מחלקת הפרסומים, משרד החינוך

הדפסה: דפוס "נהדר"

כתובת למכתבים: הרב אריה וינברגר, האגף לתרבות תורנית, משרד החינוך
רח' כנפי נשרים 22, ירושלים 95464

אתר האינטרנט של האגף לתרבות תורנית : www.education.gov.il/toranit

© כל הזכויות שמורות

נא לשמור על קדושת הגיליון

ירושלים, התשס"ג

תוכן העניינים

5	תאריכים ומאורעות בחודשי אלול-תשרי
16	חידון אתרי מורשת תנ"ך העם והארץ מס' 17
22	עת לכל חפץ - מאוסף מוזיאון ארצות המקרא בירושלים
20	אכילת דבש - מה הטעם?
26	חומר עיוני למדריכה
28	דינים - מהלכות חגי תשרי
31	מנהגי קהילות ישראל מהודו ועד כוש - יהודי לוב
36	לוח המודעות מס' 128 - דו-סיטרי לימים הנוראים
37	פעולות
37	א. חגי תשרי
45	ב. פרשת השבוע
47	ג. הקשבה
51	סוכות באמנות
55	קישורים לאתרים ברשת לחגי תשרי
61	פתרונות לשאל בנך ויגדך

חודש אלול

חודש אלול הוא החודש השישי למניין החודשים מניסן, ואילו בספירה הרגילה כשאנו מונים מתשרי הרי הוא החודש האחרון.

מזל החודש: בתולה

במסורת היהודית הקובעת את חודש אלול כחודש של התעוררות ותקומה ראו במזל בתולה מעין קריאה לבתולה בת-ציון, לישראל המשולה לבתולה - להתעורר, שנאמר "שובי בתולת ישראל". הגאון הרב מוולוז'ין היה מפרש את הפסוק "אז תשמח בתולה במחול" כרמז שהקב"ה ימחול עוונותיה של בתולת ישראל וישמח אותה כפי ששמחה בגן עדן מקדם בראשית הבריאה כפי שקוראים אנשי ח"ן את הפסוקים "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל... דרשוני וחיו" (עמוס ה' ב', ד').

על-פי "הגאולה בסוד חודשי השנה", ד"ר ש.ז. כהנא

1. אירועים

כ"ג באלול תשס"א (2001) - קריסת מרכז הסחר העולמי "מגדלי התאומים" ותחילתה של מתקפת הטרור הגדולה ביותר בהיסטוריה.

בשעה 8:45 בבוקר, ניו-יורק. העיר התעוררה כבר מזמן. מוניות צהובות מילאו את הרחובות, עשרות אלפי אנשי עסקים בחליפות עשו את דרכם ברכבת התחתית לעבודה. המעליות במגדלי התאומים של מרכז הסחר העולמי, חלק בלתי-נפרד מהנוף של מנהטן והבניינים המזהים ביותר עם ה"תפוח הגדול", רחשו אלפי עובדים שזה עתה הגיעו למשרדים. איש לא ידע שמטוסי נוסעים חטופים עושים את דרכם לעבר העיר. לפתע, משום מקום, הגיח מטוס נוסעים גדול בשמי העיר, עדי ראייה סיפרו אחר-כך שמשוה נראה להם מוזר: המטוס טס נמוך, נמוך מדי, והתקרב במהירות גדולה מאוד לעבר מגדלי התאומים. זה היה עניין של שניות: המטוס המשיך לצלול, ולפתע התרסק לתוך חלקו העליון של המגדל הצפוני. "שמענו משב רוח חזק", סיפר מאוחר יותר אחד העובדים במגדל הסמוך, "ומיד לאחר-מכן חבטה נוראית". הפיצוץ היה מחרש אוזניים. בבניין נפער חור גדול, שברי בטון וזכוכית התעופפו לכל עבר, אש גיהנום עטפה את הקומות העליונות. כוחות ההצלה הגדולים שמיהרו למקום עמדו חסרי-אונים מול ההרס. מבעד לעשן השחור הצליחו להבחין בבני-אדם אחווי להבות מזנקים אל מותם מהקומה ה-80.

בעוד האומה האמריקנית מנסה לעכל את מראות האימה, הופנו מצלמות הטלוויזיה לשמיים: מטוס נוסעים נוסף - החל צולל לעבר מרכז הסחר העולמי, וב-9:03 בדיוק התרסק בעוצמה לתוך המגדל הדרומי. הפעם שייט המטוס נמוך יותר, ופגע במרכז הבניין. פטריית אש ענקית עטפה אותו, ושלחה אלפי רסיסי בטון לוחטים לרחובות הסמוכים. ניו-יורק נראתה כמו אחרי מלחמה: עשן כבד כיסה את האי מנהטן, אלפי אנשים נמלטו על נפשם מהמקום, משתעלים בכבדות, הריח היה נורא, האש בערה בלי הפסקה.

בנייני התאומים לפני הפיגוע ובשעת הפיגוע

מאות מתושבי ניו-יורק צפו בזוועה הזאת על גדות נהר הדסון, הם עמדו שם, המומים, ומיררו בבכי. לאט לאט, בזה אחר זה, קרסו אחדים מבנייני המשרדים הסמוכים. לקראת ערב, מרכז הסחר העולמי כמעט ונמחק לחלוטין מעל פני האדמה. מתחת להריסות נקברו, על פי הערכות ראשוניות, רבבות.

באותו בוקר מטוס חטוף שלישי התרסק על הפנטגון, משרד ההגנה של ארצות-הברית. מאוחר יותר טענו גורמי הביטחון שמטוס זה היה אמור לפגוע בבית הלבן. לגבי המטוס החטוף הרביעי, שמועות עקשניות, שהוכחו על ידי גורמים רשמיים, טענו שהוא הופל בטילי מטוסי קרב אמריקניים כדי למנוע התאבדות נוספת, אבל התברר שהוא התרסק כתוצאה מעמידה אמיצה ונחושה נגד החוטפים.

מה שלא הצליחו לעשות חבורת קיצונים איסלאמיים

ושייח' מצרי עיוור בפברואר 1993 עשתה ככל הנראה קבוצה של מחבלים חמושים בסכינים. חלום הבלהות שהתממש בארה"ב היה פרי ביצועם של מאות טרוריסטים, שחדרו לתוך המערכות האמריקאיות הרגישות ביותר. מי שאחראי לכך היה עלי מוחמד, קצין מודיעין מצרי שגויס על-ידי האמריקאים כדי להילחם בטרור האיסלאמי ועל-ידי אוסמה בן-לאדן, כדי להילחם בארה"ב. מוחמד ארגן ברחבי ארה"ב את קיני הטרור שניסו לפוצץ את מגדלי התאומים בשנת 1993 ולאחר מכן את שגרירויות ארה"ב בקניה ובטנזניה. התברר שישאל ומדינות נוספות הזהירו את ארה"ב מפני האסון העלול להתרחש באמצעות מטוסים חטופים, אך האחראים לכך התעלמו מהאזהרות.

ועל המדינות בו ייאמר איזו לחרב ואיזו לרעב, הבורסות צונחות, ועשרות אלפי מתים מוטלים תחת ההריסות, ונשיא ארה"ב נראה כמו איש נדהם, ולא ידוע מי האויב ואיזה עולם נמצא במוצאי ראש השנה.

בתפילת ראש השנה אנחנו לא אומרים וידוי ולא תחנונים ולא סליחות. אנחנו רק עומדים על רגלינו ואומרים דבר אחד במאה דרכים שונות: יש מלך לעולם, ומלכותו בכל משלה. על-פי אורי אליצור

2. אתרים

י"ט באלול תשמ"ג (1983) - לפני 20 שנה נוסד היישוב הקהילתי סוסיא בדרום הר חברון.

סוסיא - יישוב קהילתי בדרום הר חברון, כ-10 ק"מ מצפון מערב לערד. שמו כשם יישוב גדול מימי התלמוד ששרידיו נמצאו בחרבת סוסיא. היישוב הוקם ב-1983 בידי בני מושבים ויוצאי "ישיבות הסדר" מקרית ארבע וכרם ביבנה. סוסיא היא העיר העברית הקדומה הגדולה ביותר וככל הנראה גם היחידה בעולם אשר נשתמרה בשלמות כיחידה אחת.

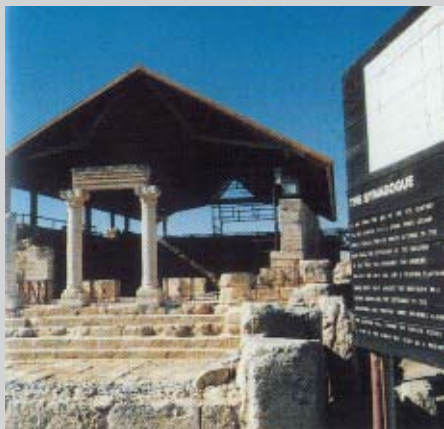
לפני כ-2000 שנה, בדרך השיירות אשר עלתה מעציון גבר לקיסריה, קמה העיר בספר המדבר. זו הייתה עיר עברית, יהודית, ובכל זאת שמה אינה ידוע כלל מן הכתובים. היו בה כעשרת אלפים תושבים. כמעט כולם בחרו לחצוב מערות בסלע ולהתגורר בהן, ועם זאת הם בנו לעצמם בית כנסת ענק ומפואר.

זו הייתה עיר אשר תוכננה לפרטי פרטים. רובעי המגורים נבנו סביב המרכז הציבורי, תוך הפרדה מן האזור התעשייתי. רשת סבוכה של בורות מים, מקוואות ותעלות ניקוז נחצבו על מנת לאגור כל טיפה יקרה של מי הגשמים שירדו באזור.

איש אינו יודע בודאות מדוע נקרא שמה של העיר סוסיא. קיימות כמה השערות של חוקרים:

1. שמו המקורי של היישוב הוא כרמל, בעוד שסוסיא הוא שם מאוחר שניתן למקום על ידי הפלאחים המקומיים, על שם צמח השוש הגדל באזור.
2. השם סוסיא הנו קדום ואף הוזכר ב"מלחמת היהודים" של יוסף בן מתתיהו. מסופר שהאדומים (כינוי ליהודים תושבי האזור אדומיה) נחלצו לעזרת הקנאים בירושלים ובראש האדומים עמדו יוחנן ויעקב בן סוסא".
3. לאחרונה פורסמה תעודה צלבנית כתובה לטינית משנת 1110 לסה"נ ובה מאשר המלך בלדווין הראשון, הענקות שונות אשר ניתנו למסדר ההוספיטלרי באזור חברון. בתוך רשימת הנחלות באזור זה מוזכרת גם SUSSIA (ארליך).
4. השם ממקור "סוס" אינו זר לאוצר השמות היהודיים, ונראה כי שמו הקדום של המקום הוא אכן סוסיא (ייתכן שהיה מקום של גידול סוסים).

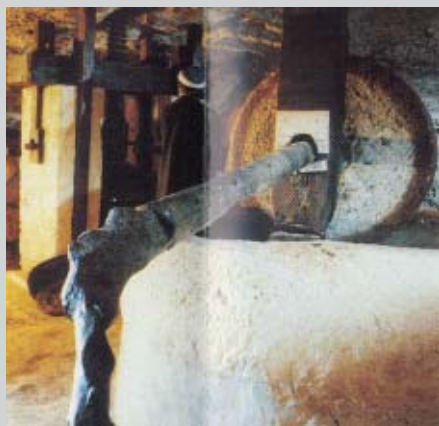
בית כנסת ממואר

ריצפת פסיפס בבית הכנסת

בורות מים ומקוואות

מהפעילויות בשטח האתר

מחיי היום יום בסוסיא

לפרטים נוספים על האתר בטלפון 02-9963012, פקסי 02-9961245.

חודש תשרי

חודש תשרי הוא החודש השביעי למניין החודשים מניסן, ואילו בספירה הרגילה החודש הראשון לחודשי השנה.

מזל החודש: מאזניים

לפי שבחודש זה נדון כל העולם כולו לפי מעשיו של האדם ושוקלים במאזניים זכויות כנגד עוונות. אמר דוד לפני הקב"ה (תהילים סב): "אך הבל בני אדם כזב בני איש - במאזנים לעלות" וגו' - "אמר ר' חייא בשם ר' לוי: כל הבלים שישראל עושין כל ימות השנה - "במאזנים לעלות"; הקב"ה מוחל להם במזל מאזנים, בחודש תשרי" וכו' (תנחומא שלח).

1. אירועים

א'-ב' בתשרי - ראש השנה - יום הדין לכל באי עולם. מתחילים את התקופה שמכונה "עשרת ימי תשובה" שבין ראש השנה ליום הכיפורים. יש המכנים את התקופה "בין כסה לעשור" על-פי הפסוק "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו" (תהלים פא, ד).

ג' בתשרי - צום גדליה.

לאחר חורבן בית ראשון הוגלו בני ישראל לבבל, ובארץ ישראל נשארו מעט אנשים שהיו את דלת העם - איכרים ויוגבים. על האנשים האלה הפקיד מלך בבל את גדליהו בן אחיקם. גדליהו ריכוז את כל היושבים בציון וניסה לשקם את החיים בארץ ישראל ובתוך כך לעורר את התקווה לחידוש המלוכה בארץ.

מעמדו הרם של גדליהו בעיני מלך בבל, ובקרב היהודים היו לצנינים בקרב מלך עמון שעינו היתה צרה בשארית יהודה, הוא שלח את ישמעאל בן נתניה מזרע המלוכה ביהודה לרצוח את את גדליהו. בעקבות הרצח, היהודים בארץ חששו מנקמת מלך בבל וברחו למצרים, וכך נתפזרה שארית הפליטה והארץ נותרה שוממה (ליתר פרטים, ראה מלכים ב: כה, כב-כה).

י' בתשרי - יום הכיפורים.

יום הכיפורים הוא יום סליחה ומחילה על העבירות שבין אדם למקום ובין אדם לחברו, ועיקרו מבוסס על הפסוק "ועניתם את נפשתיכם..." (ויקרא כג, כז). מטרת הצום איננה עינוי לשם עינוי אלא עינוי לשם התעלות רוחנית. ספר החינוך (מצווה שי"ג) מסביר: "שורש המצווה הוא שהיה זה מחסדיו של הקב"ה לקבוע לבני האדם יום אחד בשנה לכפר על החטאים על-ידי תשובה ולכן נצטוונו להתענות בו.

י' בתשרי תשל"ד (1973) - מלחמת יום הכיפורים.

המלחמה שפרצה ביום הכיפורים תשל"ד היתה אחת הקשות שידעה מדינת ישראל מעודה.

כוחות גדולים של צבאות מצרים וסוריה פרצו את קווי ההגנה הישראליים בתעלת סואץ וברמת הגולן. במשך מספר ימים היו לכוחות האויב הישגים, אך עד מהרה התהפך הגלגל: הסורים נהדפו מכל רמת הגולן וכוחות צה"ל כבשו מובלעת בתחום סוריה; ואילו בחזית הדרום - על אף האחיזה המצרית ברוב קו המוצבים הישראליים - הצליחו כוחות צה"ל לחצות את התעלה, לכבוש במצרים שטח גדול ממערב לתעלה ולכתר ארמיה מצרית שלמה ממזרח לה.

ההישגים הישראליים, גדולים כשלעצמם, הושמו בצל בשל ההפתעה שבהתקפה המצרית-סורית, אי המוכנות בתחומים רבים ומספר הנפגעים הגדול: יותר מ-2,500 הרוגים, 7,500 פצועים ו-300 שבויים. אחרי המלחמה, ובעיקר לנוכח מסקנות (ועדת חקירה בראשות השופט אגרנט), חלו שינויים גדולים בצמרת הצבאית והמדינית.

(על-פי "50 על 50", מאתיים אירועים וציוני דרך תש"ח-תשנ"ו, מרדכי נאור)

ט"ו-כ"א בתשרי - חג הסוכות.

האדם שהיה שרוי, מאז תחילת חודש אלול בחרדה של ימי הדין המגיעים לשיאם ביום הכיפורים, סמוך ובטוח בסופם כי תפילותיו נתקבלו, והוא ניגש מיד במוצאי יום הכיפורים לעסוק במצוות הבנייה של הסוכה. רשאי הוא עתה לשמוח ולשמח. החג מזכיר לו את חסדי ד' בנדודיו במדבר בדרך מן השיעבוד במצרים לחירות לאומית ורוחנית.

כ"ב בתשרי - שמיני עצרת ושמיחת תורה (יום שבת).

"וביום השמיני עצרת תהיה לכם". שמיני עצרת הוא חג בפני עצמו. השם "עצרת" מבטא את אהבתו של הקב"ה לעמו לאחר שעם ישראל שוהה בירושלים במסגרת העלייה לרגל שבעה ימים, אומר להם הקב"ה: בני, עצרו עמי עוד יום אחד כי קשה עלי פרידתכם.

ל' בתשרי תשס"ב (2001) - יום הירצחו של רחבעם זאבי ז"ל - אלוף בצה"ל ושר בישראל.

רחבעם זאבי נולד בירושלים בשנת 1926. הוריו היו ממקימי "גדוד העבודה" ע"ש יוסף טרומפלדור. הוא למד בבית החינוך לילדי העובדים, בגימנסיה רחביה ובבית-הספר המחוזי בגבעת השלושה, והיה חבר בתנועת הנוער "מחנות העולים". את הכינוי "גנדי" קיבל בבית-הספר החקלאי בו למד, כאשר במסיבת פורים התחפש למנהיג היהודי הידוע.

מחויבותו של זאבי לשירות המולדת התבטאה בכל תפקיד שמילא, הן בצבא והן בשירות הציבורי כ"כ וכשר בממשלה. הוא היה תבנית נוף מולדתו ותבנית נוף תרבותו. הצינונות שלו ואהבת ארץ-ישראל התבטאו מנעוריו בספורים רגליים לאורכה ולרוחבה של הארץ, ולא היה כמוהו שהכיר את שביליה, את פינותיה הנסתרונות, כל תל, כל נקיק וכל פרח וצמח.

הוא ערך והוציא לאור עשרות ספרים על ידיעת הארץ, ועמד בראש מוזיאון ארץ-ישראל כעשר שנים. הוא היה בקיא במקורות היהדות ובתרבות העברית, והיה קנאי לשפה העברית, דבר שהתבטא היטב בנאומיו ובשיחותיו.

כמנהל במוזיאון ארץ-ישראל הוא קיבל מוסד צנוע מאוד והפך אותו למוזיאון מפואר ומגוון הכולל למעשה מכלול מוזיאונים.

רחבעם זאבי שמר אמונים לחבריו לנשק, גם אם התנגד לעמדותיהם הפוליטיות. גם מתנגדיו החריפים ביותר, בהם חברי הכנסת הערביים שעמם היו לו לעתים קרובות ויכוחים פוליטיים קשים, העריכו את יושרו והגינותו של רחבעם זאבי האדם.

הוא הצטרף לממשלת שרון במרס 2001 וכיהן כשר התיירות. יום וחצי לפני הירצחו הגיש את התפטרותו מהממשלה יחד עם אביגדור ליברמן, שר התשתיות, על רקע התנגדותם למדיניות הממשלה ולהחלטה להוציא את כוחות צה"ל מעמדות שתפסו בחברון.

זאבי היה מדינאי יוצא דופן ואזרח יוצא דופן, גם ברעיונותיו וגם במעשים הקטנים שעשה. הדיסקיות עם שמות השבויים והנעדרים שהייתה תלויה על צווארו, מסמלת היבט זה באישיותו וגם בהשקפת עולמו.

כחייל - הוא נקבר בבית העלמין הצבאי בהר הרצל, באדמת הארץ שכה אהב.

2. אתרים

כ"ה בתשרי תרס"ב (1901) - הוקמה המושבה יבנאל (ימה).

הקדמה

בשנת 1900 הפסיק הברון רוטשילד את תמיכתו הישירה במושבות והעביר את הטיפול בהן ליק"א, שנוסדה על-ידי הברון הירש ב-1893. שלא כדרך טיפולו הישיר של הברון רוטשילד, נהגה יק"א במושבות כמו אם חורגת, שעליה לאמץ ילדים זרים - אמנם ביעילות, אך ללא רגש. המצב הלך והחמיר. משקים נעזבו והאבטלה גברה. יק"א נהגה בתקיפות כלפי האיכרים במקום מענקים שאין להחזירם, העניקה הלוואות, מתוך ראייה כי יש להקים משקים המסוגלים לשאת את עצמם מבחינה כלכלית - וכך גם החליטה יק"א להפנות את משאביה לאזור התיישבות חדש בגליל התחתון.

סגירה (אילניה) הוקמה בסמיכות לחווה החקלאית (חוות השומר) בשנת 1901. בשנים 1901-1904 הקים מנהלה של יק"א בגליל התחתון, חיים מרגליות קלווריסקי, ארבע מושבות נוספות ימה (יבנאל), מסחה (כפר תבור), מלח'יה (מנחמיה) ובית גן.

יבנאל קיבלה את שמה מעיר מקראית בנחלת שבט נפתלי (ראה יהושע יט: לג). מייסדי המושבה התרכזו ובאו אליה מהחורן, ממטולה ומראש פינה. בעיות ביטחוניות קשות, תנאי האקלים הקשים, בצורות ומכות עכברים וארבה הביאו לכך שחלק מאיכרי יבנאל נאלצו לעזוב, אך לאט לאט התפתחה המושבה ובסוף שנת 1903 הוקמה לצידה המושבה בית גן.

חיים מרגליות (קלווריסקי) חיזק את בית גן בהביאו אליה פועלים מסגירה. למתבונן מן הצד השכנות והצמידות ליבנאל יצרו מעין יישוב אחד, אליו נוספו עם הזמן קבוצות איכרים נוספות וקבוצה של גרים (סבוטניקים) מרוסיה. בשנת 1912 הצטרפה ליבנאל קבוצת עולים מתימן.

במלחמת העולם הראשונה (1914-1918) נפגעו קשה היהודים במרכז הארץ. התושבים היהודים מתל-אביב ומיפו גורשו על-ידי התורכים, ונקלטו במושבות הגליל עד לסיומה של המלחמה. רבים לקו במחלות מידבקות והיו אף שמצאו בגליל את מותם, ונקברו בחלקות קבר נפרדות לעתים ללא ציון שמם.

בשלהי המלחמה (1918), הוקמה ביבנאל "הסתדרות מושבות הגליל התחתון" במטרה ליזום שיטות חקלאיות מוצלחות שיבטיחו עתיד כלכלי טוב יותר למושבה. למרות הכשלונות בדרך, האיכרים לא התייאשו ונשאר הגרעין יציב, אמנם למוד סבל אך בעל רצון עז לעבד את האדמה.

בשנת 1924 הפכה יק"א לארגון ארצישראלי בלבד באחריותו ובניהולו של הברון

רוטשילד ושמה הוסב לפיק"א (Palestine Jewish Colonization Association) - חברה להתיישבות יהודית בארץ-ישראל.

הקמתה של "התאחדות האיכרים בגליל התחתון" שמרכזה היה ביבנאל הביאה לשיפור מסוים. בסיועה של פיק"א נסללו כבישים וניתנו הלוואות לאיכרי המושבה. כמו ביתר מושבות הגליל התחתון התמקדה הבעיה של יבנאל במחסור הגדול במים. לבסוף, עם גילוי מקורות מים, החקלאות במושבה שינתה את פניה. הוקמו התארגנויות ואגודות שיתופיות לאספקת מים (עלי באר) ויתר צורכי האיכרים. הקרקעות שהוחכרו על-ידי חברת פיק"א הועברו לרשות האיכרים ונרשמו על שמם.

בשנת 1937 הורחבה ההתיישבות בין יבנאל ובית גן והוקם המושב משמר השלושה שהנציח את שמם של שלושה בנים שנפלו בידי מרצחים ערביים.

במאורעות 1936-1939 - במרד הערבי - התארגנה יבנאל לעמידה בפני הערבים. בני המושבה למדו לאחוז בנשק ואף בנו עמדות הגנה ותצפית אל עבר הסביבה. ביבנאל הוקמה תחנת גאפירים (נוטרים) מבני המקום שגוייסו על-ידי הבריטים להגן על היישוב העברי.

במלחמת העולם השנייה. חלק מבני המושבה התגייסו לצבא הבריטי, ואף השתתפו בהצלת יהודים ממחנות הריכוז בתום המלחמה. לאחר המלחמה התקבץ בבית גן גרעין של משוחררי הצבא הבריטי "ארגון החייל".

בשל הטופוגרפיה המישורית של בקעת יבנאל הוכשר בה, טרם הקמת המדינה, שדה נחיתה לאווירונים. שלושה מטוסים הביאו מעפילים עולים מעיראק ומאיטליה במבצע חשאי שאותו אירגן שלמה הלל בעזרת אנשי ה"פלמ"ח" וה"הגנה" שאיבטחו את המבצע (מבצע מיידלברג).

במלחמת העצמאות שימשה בסיס ליציאת הלוחמים לקרבות בעמק הירדן וכן שדה מתאים לנחיתת מטוסי "טייסת הגליל" של הפלמ"ח. במושבה אף צמחה חטיבת "גולני" שהשתתפה בקרבות בגליל ובעמק הירדן וכן בכיבוש אילת. היבנאלים לחמו בכל אזורי הקרבות להגנת הארץ. במלחמה זו שילמה יבנאל מחיר דמים כבד. לזכרם של הבנים שנפלו הוקם בית זיכרון ובו סיפורי הנופלים ותמונותיהם.

בתום מלחמת העצמאות ותחילת העלייה הגדולה, הוקמו ביבנאל שתי מעברות גדולות. המציאות הכלכלית בארץ הייתה קשה - חיי צנע ומתח ביטחוני הקשו על היישוב ויבנאל נתקלה בבעיות של קליטת עלייה ומיזוג גלויות.

במשך שבע שנות קיומן של המעברות נאבקה המושבה באבטלה ובעבודות "דחק" עד שיצאו העולים למרחב. הוקמה עבורם שכונה בדרומה של המושבה ובצפונה הוקם יישוב

חדש - סמדר. בשנת 1950 הוכרזה יבנאל למועצה מקומית והוחלט על איחודן של יבנאל, בית גן, משמר השלושה וסמדר.

בשנת 1986 הוקמה במושב חצר קטנה של חסידי ברסלב. היום מתגוררות ביישוב כ-150 משפחות של חסידי ברסלב.

בשנים האחרונות, בשותפות עם המועצה המקומית יבנאל פועלת המועצה המקומית יבנאל לשימור אתרים. מספר מבנים עברו פעולות הצלה והחייאה.

אתרים ביבנאל

ברחוב הראשי של יבנאל נמצא ארכיון המושבה ומתנ"ס ובו מוזיאון טבע קטן. בכניסה לשכונת גבעת השלושה ניצב בית שנבנה ב-1904 מחומר ("בית הבוץ"). הבית נשמר בשלמותו ושופץ בידי המועצה לשימור אתרים. בשכונת בית גן נותרו בתים משופצים אחדים מימיה הראשונים של המושבה. במרכז שכונת בית גן נמצאת חורבת בית גן (ח'רבת בית ג'ן) ובה שרידי יישוב קדום וקברים חצובים. בקצה הדרומי של יבנאל נמצאת חורבת ימה שנהוג לזהותה עם הכפר ימא הנזכר בתלמוד (ירושלמי מגילה א, א) וממערב לה נובע עין ימה. חורבת ימה היתה מושבה מאז תקופת הברונזה הקדומה ועד התקופה הרומית ובה שרידי מבנים, עמודים וחרסים. בסביבות יבנאל אתרים רבים, ובהם נחל יבנאל, עין שרונה, שמורת חורשת יעלה, שמורת מצפה אלות ותל ינעם.

בית המרחץ ביבנאל

ביבליוגרפיה

- אנציקלופדיה מפה - כל היישובים וכל האתרים בישראל - www.mapa.co.il
- סיפורי מושבות, בעריכת זאב ענר, משרד הביטחון הוצאה לאור.
- אריאל - אנציקלופדיה לארץ-ישראל, ד"ר זאב וילנאי.
- לקסיקון ארץ-ישראל - עמנואל הראובני, ידיעות אחרונות.

חידון אתרי מורשת תנ"ך העם והארץ מס' 17

עמנואל בן-נאה

נא לזהות את האתרים והאישים הקשורים, ישירות או בעקיפין, לחודשי אלול-תשרי המרומזים בכל השאלות/החידות הבאות, ולנסות לאתר את האתר על המפה, לכתוב משפט או שניים על חשיבותם ולשלוח למערכת עד סוף חודש תשרי. יזכה בפרס המצליח לפתור 8 מתוך 9 החידות.

מי אני?

בגיל 3 הלכתי לבית-ספר ;
כשהגעתי ל-8 רציתי לכתוב פירוש חדש לספר איוב...
כשהייתי בן 14 נפטרה אמי
וצריך הייתי לעזור למשפחתי הענייה.
בגיל 17 סיימתי את לימוד הש"ס.
מה עוד תבקשו?
אם **תשתדלו** קצת תמצאו את שמי
ועוד רמז, רוב חיי הייתי בפאדובה שבאיטליה,
לפני כמאתיים וחמישים שנה.

מי אני?

אני הוא זה שהשבתי את נשמתי לבוראי
כשאני מחבק את הספר שנתן לעמו
זה קרה בחנוכת בית הכנסת בנגב.
הייתי שר אוצר, הייתי שר המסחר והתעשייה
והייתי מזכיר מפלגתי
וכל זאת בתוך 62 שנות פעילות.
רמז: שם משפחתי כשם אחת מאבני החושן,
ושמי הפרטי כשם נכדו של אהרן הכהן.

מי אני?

עליתי במעלות המשפט עד לבית הדין העליון.

את דת **משה** וישראל הכרתי היטב
ומרוחה על פסיקותי כשופט עליון יצקתי
וגם בפרס ישראל זכיתי.

רמז ראשון הודגש כבר לעיל

ואידך זיל _____ גמור!

(לפני 27 שנים בחודש זה נפטרת).

מקום:

לפני 43 שנים החלו חבלי לידתי בנגב

רק כעבור חמש שנים תמימות התחלתי לפעול.

אני הוא אחד הגורמים הבטחוניים המרתיעים
החשובים ביותר של מדינתנו.

רמז גדול: שמי המקוצר הוא - קמ"ג.

אישים:

חומר למחשבה -

באתי ממשפחה מיוחסת בשבדיה

לארץ הזאת במלחמת השיחרור

כשמשימתי לתווך.

הצעתי הצעות שונות

באשר לעתידה של הארץ ועוררתי זעם.

בירושלים נרצחתי!

מי אני?

מקום:

"כשראה אספסינוס את אנשי חילו

כי לא ידעו תבוסה מה היא.

ואף לא אירע עד כה אסון כזה"...

וזה קרה במקומי - שלי!

אמנם כן, אחר כך בידם נפלתי.

אני היא התאומה של מצדה

ומיקומי סמוך לכנרת

בחודש זה נכבשתי _____

אישיות, מקום:

בגולה נולדתי, ולארצי שלי עליתי
חברות ב"שומר הצעיר", משם לפלמ"ח,
ומשם לצנחנים בצבא הבריטי.
הוצנחתי בעורף הגרמנים בסלובקיה,
נתפסתי בפעילותי, והוצאתי להורג.
בחודש הזה לפני 53 שנים הוקם קיבוץ על שמי.
(יש גם קרית חינוך הקרויה על שמי).

מקום:

את "שלושת השבועות" זוכרים אתם/אתן!!
לארץ הבחירה בחרנו לעלות
ואותנו בקהילותינו החרימו...
והכל ביומרה של דין תורה!!
ובכל זאת עלינו לפני כ-77 שנים,
ובעמק זבולון בחודש זה התיישבנו
היה לנו קל? - לא ולא!
מכמה חצרות באנו - יחד יישוב אחד הקמנו.
רמז: בתחומנו שוקק-חיים כפר בני נעורים.

מקום:

נמלטנו מרוסיה ומפולין ולאמריקה (!!) הגענו אבל
לפאתי מזרח קדימה - עין לציון צופיה!
לכאן רצינו להגיע - ואכן הגענו!
וזאת בחודש זה לפני 72 שנה.
המצרים הפולשים היו "שכנינו"
וכשנמלטו הם, עולים מיבשות שונות תגברונו
עוד מעט ונהפוך לעיר...
בסיפא שבשמנו מופיע שם של קיבוץ דתי
שהוא גם שם של עיר-פיתוח ושניהם שכנים שלי.

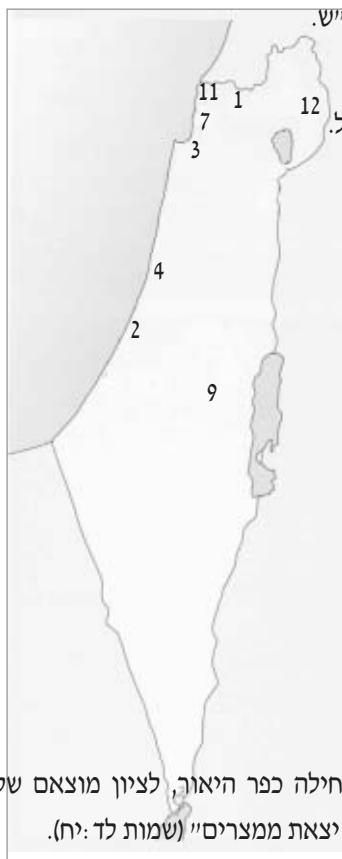
הכתובת למשלוח התשובות:

מערכת "מדי חודש בחודשו"
האגף לתרבות תורנית
משרד החינוך
רח' כנפי נשרים 22
ירושלים 95464

או באמצעות הדואר האלקטרוני: tarbut-toranit@education.gov.il

פתרונות לחידון אתרי מורשת תנ"ך העם והארץ מס' 16

1. מושב אביבים בגליל העליון. 9. אפרת.
2. כפר אביב ליד אשדוד. 10. חודש זיו.
3. מצפה אבי"ב. 11. קיבוץ גשר הזיו.
4. תל-אביב. 12. עין זיוון.
5. עונה בשנה 13. תפיסת אדולף אייכמן ימ"ש.
6. שלב מסוים בגידול החיטה. 14. רבי עקיבא ובני עקיבא.
7. הרב אריה לויין. 15. האצ"ל ומפקדו דוד רזיאל.
8. החלה עליית יהודי לוב. 16. קיבוץ חפץ חיים.

הזוכים בחידון מס' 16:

שושנה ויוסף ניצן - רחובות.
ד"ר אברהם ותמר שלו - בית גמליאל.

יישובים על קצה המזלג

כפר אביב: מושב עובדים שנוסד בידי עולים ממצרים, נקרא בתחילה כפר היאור, לציון מוצאם של המתיישבים ואחר כך כפר אביב, בעקבות הפסוק "כי בחודש האביב יצאת ממצרים" (שמות לד: יח).

מצפה אבי"ב: יישוב קהילתי בגליל התחתון משתייך לארגון יישובי האיחוד החקלאי על שם אברהם יעקב ברור, מראשוני הגיאוגרפים והמחנכים בארץ.

קיבוץ גשר הזיו: קיבוץ בחוף הגליל, 5 ק"מ מצפון לנהריה, על שם הגשר הסמוך. נוסד ב-1949 בידי מפוני קיבוץ בית הערבה וחברי תנועת "הבונים" מארה"ב.

עין זיוון: קיבוץ ברמת הגולן. מקור השם בכפר הצירקסי הסמוך עין זיוון (פירושו אחד ממיני החיטה). נוסד ב-1968 בתחמומו של מחנה צבאי סורי נטוש.

אכילת דבש - מה הטעם?

מאת יפעת סלע

מראש השנה ועד שמיני עצרת נוהגים לאכול דבש ולברך "יהי רצון שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה". **בתודעה המודרנית**, מתקשר דבש באופן כמעט אוטומטי - עם דבורים, וזאת מאחר והדבש המוכר והנמכר היום בחנויות הנו דבש המופק באמצעות דבורים מצוף פרחים. אולם, לאמיתו של דבר בכתובים הקדמונים נקרא דבש, כל נוזל מתוק שהוכן בידי האדם, **בדרך כלל מפירות** - תמרים, חרובים, תאנים, ענבים ועוד. בתנ"ך ובתלמוד נזכר הדבש פעמים רבות (מבלי שיוזכר תהליך הפקתו) - תמיד בהקשר חיובי, להלן מספר דוגמאות:

- **יעקב שלח עם בניו ליוסף למצרים מתנות ומגדנות "תוצרת הארץ":**
"קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש..." (בראשית מג יא).
- **הקב"ה הבטיח את ארץ הבחירה לבני ישראל:**
"ואני אתננה לכם לרשת אותה, ארץ זבת חלב ודבש" (ויקרא כ כד).
- **כוחו של יהונתן שב אליו כשאכל דבש:**
"ראו נא כי אורו עיני כי טעמתי מעט דבש הזה" (שמואל א' יד כט)
- **וגם שלמה המלך, החכם באדם המליץ על הדבש:**
"אכל בני דבש כי טוב" (משלי כד יג).

ארץ זבת חלב ודבש - הקשר הציוני!

מן האמור לעיל וממקורות נוספים ניתן ללמוד כי כוחו של הדבש אינו רק בטעמו ובסגולותיו הבריאותיות, הדבש הנו גם סמל לשפע, לטוב ולברכה השורה על הארץ. הביטוי המוכר ביותר אשר בו משמש הדבש סמל לברכה הנו "ארץ זבת חלב ודבש". גם בשבעת המינים - המבטאים את השפע והטוב של ארץ-ישראל - נזכר הדבש: "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש" (דברים ח ח). בגולה שימשו תיאורים חזותיים של שבעת המינים בקישוטי בתי-כנסת סמל לגעגועים לארץ-ישראל ולערגה לימות המשיח. בארץ-ישראל "המתחדשת", בראשית המאה ה-20 זכתה הצגת שבעת המינים בתיאורים חזותיים של מבנים לפופולריות רבה אשר העידה על "הגשמה" - על החזרה לארץ ועל הזכות ליהנות משיפעתה (ועל כך יעידו התמונות המצורפות).

איור 229

המרגלים, שנת העשרים, קישוט קרמי, תל-אביב, אוסף י. איינהורן.

איור 230

צבי טריקס (Zvi Triks), 'ארץ זבת חלב ודבש', 1949-1950.

איור 232

סנדר וליץ, 'האנשים והנשים', 1917.

איור 230

לוי-רובין, סמל "יינות כרמל-מזרחי".

הידעת? מהו דיבס? דבש ענבים!

הכורמים המוסלמים, אשר עליהם אסורה שתיית היין מפיקים מהתירוש שורה של מוצרים והבולט שביניהם הנו **הדיבס**, אשר הנו משקה צמיגי מתוק המופק על-ידי בישול התירוש ואידוי המים (יש הסוברים כי הדבש הנזכר בתורה הוא הדיבס - דבש הענבים). הריכוז הגבוה של הסוכר קוטל חיידקי רקבון ומאפשר שימור של דבש זה ללא קירור זמן ממושך. בזמן מלחמת העולם הראשונה השתמשו בארץ בדיבס כתחליף לסוכר.

רוצים לדעת עוד? כדאי מאוד!

1. אליק מישורי, הגשמה: שנותיה הראשונות של מדינת ישראל, **שורו הביטו וראו**, הוצאת עם עובד 2000, עמ' 240-270.
2. אבשלום מזרחי, מוצרי הכוורת - מקורם, ייצורם ושימוש האדם בהם, **מדע - עתון מדעי לכל**, כרך כ"ו, חוברת 2, מרס 1982.
3. יוחנן בן יעקב, עירית זהרונ (עורכת), **דרך ארץ - עם חי בנופיו**, הוצאת משרד הבטחון, דצמבר 1983, עמ' 52.

"על כל אלה / מילים ולחן: נעמי שמר

על הדבש ועל העוקץ	על האש המבוערת
על המר על המתוק	על המים הזכים
על בתנו התינוקת, שמור אלי הטוב.	על האיש ששב הביתה מן המרחקים.

מאוסף מוזיאון ארצות המקרא, ירושלים

מאת אריאלה רונס-צפירי ויהודה קפלן

צדק צדק תרדוף

בראשית הפרשה הראשונה הנקראת בחודש אלול, פרשת 'שפטים', מועלית הדרישה לעשיית משפט צדק לכל העם. תביעה יסודית זו מתייחסת לפן המעשי בניהולה ובארגונה של החברה הישראלית המתגבשת, כאשר מאחוריה עומד הנימוק התיאולוגי המצוי בספר דברים:

"צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך" (דברים ט"ז, כ). רדיפת הצדק היא ציווי אלוקי אשר לו שתי השלכות, השלכה מיידית, "למען תחיה" והשלכה עתידית, "וירשת את הארץ אשר ה' אלוהיך נותן לך". קיומו האישי וקיומו הלאומי של הפרט תלויים במידת התנהגותו על-פי אמות המידה של הצדק.

תפישת שלטון הצדק רווחה ברבות מתרבויות המזרח הקדום. תפישה זו זוהתה בדרך כלל עם דמותו של המלך, שאחד מתפקידיו המרכזיים היה להשכין שלטון צדק בארץ, כפי שעולה מדבריה של מלכת שבא אל המלך שלמה: "יהי ה' אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך על כסא ישראל... וישמך למלך לעשות משפט וצדקה." (מלכים א' י"ט).

שלמה אינו המלך היחיד שהתפרסם במזרח הקדום בזכות חכמתו הרבה ושלטונו הצודק. באמצע מאה ה-18 לפני הספירה משל בבבל המלך ח'מורבי, שהתפרסם בעיקר הודות לקובץ החוקים המקיף שהתחבר בימיו. קובץ זה נחקק על מצבה מונומנטלית עשויה אבן דיאוריט שחורה (המוצגת במוזיאון הלובר). בראש המצבה נראה האל נֶמֶש (אל השמש המסופוטמי האחראי גם על הצדק), מסמך את ח'מורבי להנהיג משפט צדק בארץ, תוך שהוא מעניק לו את סמלי שלטון הצדק - המטה והטבעת. הכתובת על המצבה כוללת מאות סעיפי חוקים בתחומים שונים.

במבוא הפותח את סעיפי החוקים מצהיר ח'מורבי: "בעת ההיא (האלים) אָנוּ וְאֶנְלִיל קראוני בשמי להצלחת העם, לי, לח'מורבי, המושל השגיא וירא האלים, למען השכין צדק בארץ, לכלות רשעים ופועלי אוון, לבל יעשוק החזק את החלש ממנו, למען אזרח כשמש לשחורי הראש (כנוי לאנשי מסופוטמיה), ולהאיר על הארץ" (תרגום הכתובת על-פי ש"י טשרנא). בדומה לשלמה, גם סמכותו של ח'מורבי להנהיג שלטון צדק נגזרת מתוקף אלוהי. עוד אומר ח'מורבי, בקטע החותם את סעיפי החוקים: "האלים הגדולים קראוני, על כן אנכי לבדי הנני הרועה המביא ישועה. צלי הטוב פרוס על עירי (בבל), בחיקי החזקתי את יושבי ארץ

שומר ואכד (כינויה ההיסטורי של ארץ בבל). בעזרת אלילת ישועתי ואחיה הדרכתני אותם, סכותי עליהם בחכמתי למען לא יעשוק תקיף את החלש, לנהל במישרים יתום ואלמנה."

המושג מישרים (*mesharum* באכדית) מתייחס כאן לאופן ניהול שלטון הצדק על ידי ח'מורבי.

במסופוטמיה הוא מתייחס להוראות שעה של מלך המבקש לתקן עוולות חברתיות, בדרך כלל בתחילת שלטונו. בהנהגת שלטון צדק או מישרים מקיים המלך, לפי האמונה המסופוטמית, את עקרון הצדק הקוסמי בתחום החברה האנושית.

מושג זה נזכר פעמים אחדות במקרא והוא מקביל במובנו למושגים 'צדק', 'משפט' ו'ישר'. כתובים אלה מלמדים על מקורם האלוקי של ה'מישרים', וראו לדוגמה מזמור צ"ט בתהילים: "ועז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים, משפט וצדקה ביעקב אתה עשית" (פס' ד).

טביעה של חותם גליל ועליה כתובת הקדשה
לאל 'מישרום' ולמלך ח'מורבי

אבן ירוקה

מסופוטמיה

התקופה הבבלית הקדומה (מאה 18 לפנה"ס בקירוב)
הכתובת כתובה בכתב היתדות בשפה השומרית,
ששימשה בתקופה זו לכתיבת כתובות רשמיות.

לאור האמור לעיל, אין זה מפתיע למצוא את שמו של המלך ח'מורבי בכתובת הקדשה על גבי חותם גליל, מאוסף מוזיאון ארצות המקרא ירושלים, בסמיכות למושג 'מישרים': "לאל מִשְׁרִים (=מישרים), אֲדוֹנִי, לַחַי ח'מורבי, אֲנִי-זִי-שָׁגַל נֹתֵן (חֶפֶץ זֶה)". בעל החותם, אנכי-זי-שגל, הקדיש אותו לאל מִשְׁרִים, לכבוד המלך ח'מורבי.

מעניין שבכתובת זו המושג 'מישרים' מופיע כשמה של אלוהות (ככל הנראה ההתגלמות האלוהית של מושג הצדק), תופעה המוכרת מתעודות מסופוטמיות נוספות. לכאורה, מושג הצדק הועבר ממשמעותו הכללית המופשטת ונתפש כישות אלוהית עצמאית.

הנהגת צדק ומישרים הינה אחד המדדים למלכות טובה בעיני האלים ומבטיחה גמול למלך שמקיים אותה; מלכות ארוכת ימים והנצחת שמו של המלך לדורות הבאים, כפי שמציין ח'מורבי בקטע החותם את

חוקיו: "אני המלך הכביר במלכים, דברי ברורים, בינתי אין כמוה, תזרח תורתי למדינה כפי מצוות שָׁמַשׁ (אל המשפט והצדק), השופט הגדול שבשמים ובארץ, ואל יימצא איש, אשר ישיב חוקי אחרו כאשר ציווה מֶרְדּוּךְ (האל הראשי של בבל העיר), בַּאֲסִיגְלָה (מקדשו של מרדוך בבבל) אשר אהבתי ייזכר שמי לטובה לעולמי עולמים". יתרה מכך, המלך הבא אחרי, אשר ישמור ויקיים את החוקים שחוקק, יזכה גם הוא לשלטון ארוך ימים: "והאריך לו שָׁמַשׁ את ממשלתו כמוני המלך המחוקק, והנהיג את עמו במשפט צדק". שלטון הצדק נקשר לעתים גם למפעלים נוספים של המלך, כפי שמלמדת למשל כתובת מלכותית, כתובה על גבי גליל טין דמוי חבית, של המלך סין-אידינם, מלך לַרְסָה (עיר מדינה מרכזית בדרום מסופוטמיה) מתחילת האלף השני לפני הספירה. הכתובת מתארת את מפעל העמקת נהר החידקל שערך המלך בעירו לשם ניתוב יעיל של מימיו ולשם הבטחת אספקת מים סדירה להשקיה.

גליל דמוי חבית נושא כתובת של סין-אידינם מלך לרסה

טין

לרסה, דרום מסופוטמיה

1843-1849 לפנה"ס

הכתובת כתובה בכתב היתדות השומרי

סין-אידינם מציג את פועלו על גבי הכתובת באופן הבא: "כאשר (האלים) אָן, אֶנְלִיל, וְנָה וְאֵת העניקו לי **שלטון נעים של צדק**, אשר ארכו ימיו, בגלל חכמתי הרבה, שהגיעה לשלמות והנה מצוינת, כדי לספק מים נקיים לעירי ולארצי, כדי להלל את דרכי וכדי לפאר את גבורתי בפומבי לימים הבאים, התפללתי נמרצות לָאֵן וּלְאֶנְלִיל. כאשר הם קיבלו את פנייתי הנחרצת הם הטילו עלי את צוום התקיף לחפור את החידקל ולשפצו ובאמצעות כך להפיץ את שמי לימים הבאים..."

ניתן לראות כי בדומה לחימורבי ולשלמה המלך, גם סין-אידינם מדגיש את הזיקה שבין שלטון צדק שהוענק על-ידי האלים לבין חכמה ושלטון ארוך ימים.

במצרים העתיקה נקשר מושג הצדק לסדר שבונן בבריאת העולם, שהוא גם היסוד המאזן והמשמר אותה. כמו במסופוטמיה, אף במצרים היה המלך (הפרעה) אחראי על שמירת קיומו של הסדר הקוסמי עלי אדמות.

טבעת חותם של המלך אח'נאטן

כסף

מצרים

ימי אח'נאטן (1335-1335 לפנה"ס)

על טבעת חותם המוצגת במוזיאון חקוק חלק משם הכתר של אח'נאטן, הוא אמנח'ותפ הרביעי (1335-1335 לפני הספירה), הידוע ברפורמה הדתית שערך בתקופת שלטונו כאשר הפך את האֶתֶן - התגלמותו האלוהית של גלגל החמה, לאלוהות ראשית ויחידה במצרים: "אהובו של רע-חראח'יתי (אל השמש בהתמזגו עם אל השמיים הָרוֹס, מכונה 'השוכן בשמיים'), אשר חי על פי מא'עת מי יתן ויחיה לנצח".

מא'עת היא האלה שגילמה את האיזון וההרמוניה הקוסמיים שכוננו עם הבריאה. בשל תפקידה של האלה בטקסי הקבורה במצרים העתיקה ובמרכזם טקס שקילת הלב (ראו גיליון "מדי חודש בחודשו" 143, שבת תשס"ב, עמ' 20-21), התפתח המושג מא'עת לעיקרון האתי והמוסרי על פיו נהגו במצרים העתיקה. עם עלייתו למלכות הצהיר המלך המצרי כי הוא המכוון את רוחה של המא'עת בשלטונו, גם אם שלטון קודמו טוב היה. בכך הכריז המלך כי הוא נוהג בדרך המובילה להרמוניה קוסמית, צדק, סדר ושלוש, על-פי רצונם של האלים.

ראינו אם כן, כי השאיפה לשלטון צדק הייתה משותפת לתרבויות המרכזיות במזרח הקדום. בכל התרבויות מקור הצדק הוא אלוהי. במסופוטמיה (וגם בעולם החתי) המלך, כנציגו של האל, חוקק חוקים בגושפנקא אלוהית. בישראל לעומת זאת, מקור החוקים הוא אלוהי, ואילו מן המלך מצופה לשפוט משפט צדק לפי חוקים אלה, כמצווה ב"חוק המלך" המופיע אף הוא בפרשת 'שפטים': "והיה כשבתו (של המלך) על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים והלויים. והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' אלקיו לשמור את כל דברי התורה הזאת ואת החוקים האלה לעשותם. לבלתי רוס-לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל." (דברים יז, י"ח-כ').

ענייני דיומא

1. "אבן ואבן"...

בערב ראש השנה, בין הערביים נפגשו שני מקובלים ירושלמיים בעיר העתיקה.

שואל ר' חיים: ר' צבי לאן אתה ממחר? ומה האבן שאתה נושא?

ענה ר' צבי: מנהגי הקבוע, בשלהי השנה החולפת אלך לבית העלמין "לקבור" את השנה החולפת ואכתוב פ.נ. שנה פלונית!

ואתה ר' חיים לאן תלך? שואל ר' צבי.

אני, קצת שונה, אני מניח אבן יסוד לבניין של השנה המתחדשת.

בניין בן 365 קומות והאם, הנחת אבן הפינה.

והיכן האבן שלך? שואל ר' צבי.

אינך יודע! תמיד אני אחרך.

כשאתה מניח מצבה לשנה החולפת, אני בא, הופך את האבן על פניה וחורט "פה נבנית שנה פלונית" - וזה הבדל עצום.

על פי שמעון עזר

2. סודה של הליכה

ביום מן הימים, בדמדומים, נכנס תלמיד לבעל-שם טוב, כשלבו ונפשו עליו עגומים. שאלו הבעש"ט: על-מה תתעצב, למה תגרום לעצמך כאב, הרי אין שורה שכינה, אלא בשמחה ונגינה.

שפך התלמיד לפניו שיח כשדמעה בעיניים:

רבי ומורי, אוי לי, וי לי, זה נורא ואיום, יום-יום בערוב היום, ידו של אי-מי עלומה, יורדה על ראשי כמהלומה, דוחה ומדיחה לבבי מיוצרי, מה אעשה, רבי וקדושי?

אל נא תצר, בני, אמשול לך משל, ואסביר לך את הנמשל: כשאב מבקש ללמד הליכה לבנו, יורידו מעל ברכים, ויזרו: לך, בני, חת-שתיים. אך מה עושה אב, שמבקש כי ילדו ילמד במהרה לפסוע? מתרחק ממנו כדי פסיעה, וצופה לו באהבה וחרדה לא מעט, מושיט זרוע רועדה, פתוחה, עד שיראה רגלי התינוק בפסיעה בטוחה, אף ניוגן ושיר לו רן, עם כל פסיעת הבן לכאן או לכאן. אך לבו דאוג פן חלילה, יפול, וראשו יחבול.

אך התינוק רואה בשתי זרועות מלאות חיבה וחום, כאילו הן מלאכי מרום.
בחכמה ינהג האב הזהיר, ומרגע לרגע ירחיב המעגל שלבנו מאיר. וכשרואה שבנו תפס הסוד והולך
לבד, לבד, מעט מעט, ירחיק ממנו היד, ויגדיל התחום, האב הרחום.

*

הנמשל: אתה התינוק הלומד הלך ופסוע, ועין אבך בשמים עליך פקוחה לא לרוע; זרוע השם באש-אהבה
לך תאיר, כשתלך לבד, וכעוף השמים תנתר מבד אל בד. אך יש וממך תרחק ידו, ירחיב המעגל, כדי שתבטח
במרום, ובכוח עצמך תרום.

"גביעי זהב" - שלוש מאות סיפורי חסידים בהוצאת צור-אות

3. בניית הסוכה ומגדלי התאומים

היהודי יכול לבנות את דפנות ביתו, מכל חומר שהוא חפץ. העשיר יכול לבנות מחומרים יקרים. העני, יאלץ
להשתמש בעצים לצריף - ואולי אפילו יסתפק רק בשתי דפנות ורמז לדופן השלישית. אבל הסכך חייב
להיות שווה בשניהם. יש לו דינים ברורים. למה? כי שניהם חייבים להבין, שכל מה שיש או כל מה שאין,
הכל ממרום. ההגנה מגיעה אך ורק מבורא עולם.

טעם ההלכה שגובה הסוכה לא יעלה על עשרים אמה הוא, לבל יהא צל סוכה בטל בצל דפנות. שלא יעלה על
הדעת שדי לו לאדם בהגנת חומותיו הגבוהות, ושוב אינו זקוק להגנה ממרום: עד עשרים אמה אדם יושב
בצל סוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות. או: לבל יתן דעתו בבניינו הרם
והנישא, ויעלים עיניו מהגנת ה': עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה. למעלה מעשרים אמה אין
אדם יודע שהוא דר בסוכה, משום דלא שלטה ביה עינא".

(הרש"ר הירש על חומש ויקרא)

4. כי אתה ה' מחסי

אם נבנה את סוכתנו בבטחון זה ונקפיד להשתמש רק בחומרים שאינם מסמלים את כוחות האדם וניצול
אוצרות הטבע על-ידי חכמת-האדם; אם נפגין את בטחוננו בה' על-ידי הרחקת כל אל זר מסוכות חיינו -
אזי מובטח לנו שכבוד ה' יופיע עלינו ויברך אותנו, והוא יגן עלינו ויאיר את דרכנו וישלח אושר ושמחה
במשפחתנו.

בטחון זה יש לו יסוד איתן בתולדות ישראל, בתקופת נדודי ישראל במדבר. ה' גאל אותנו אז מעבדות
מצרים, הגן עלינו בעמוד אש וענן, האכיל אותנו מן והשקה אותנו מים מן הצור. הוא היה קרוב אלינו בארץ
ציה וצלמות ולימדנו: "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" (דברים ג) -
היינו שהאדם אינו מתקיים על מעשי ידיו הוא, אלא על ביטויי החמלה והרחמים של השם יתברך.

על פי "במעגלי שנה, הרש"ר הירש

א. מדיני הימים הנוראים

חודש אלול הוא חודש הרחמים והסליחות.

שלוש דרכים, מונים מקורותינו, כדי לזכות בדין: **תשובה, תפילה וצדקה**.

התשובה הזאת מועילה רק לעבירות שבין אדם למקום. על עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר, עד שיפייס את חברו. ויהא אדם מוחל לחברו בלב שלם.

החל מראש חודש אלול עד שמיני עצרת נוהגים לסיים את תפילת שחרית וערבית ובתפילת מנחה (בקהילות מסוימות) במזמור **"לדוד ד' אורי"** (פרק כז בתהלים), שתוכנו משקף את המשאלות לקרבת ד', לסליחה ולכפרה.

בראש השנה שוקלים את זכויותיו ועוונותיו של כל אדם. לכל אדם ניתנת האפשרות לחזור בתשובה עד יום הכיפורים, סוף עשרת ימי תשובה.

מצוות ומנהגים רבים הנוהגים בראש השנה נותנים ביטוי למהותו של היום (אכילת מאכלים סמליים, תקיעת שופר, תשליך, ברכות ואיחולים לשנה טובה).

השנה, היום הראשון של ראש השנה חל בשבת ולא תוקעים בו בשופר, ובתפילות אומרים "יום זכרון תרועה" במקום "יום תרועה".

יום הכיפורים

יום הכיפורים הוא היום הקדוש והמקודש ביותר בעם ישראל. ביום זה מרגיש כל יהודי את ייחודו של עם ישראל. העם כולו שובת ממלאכה ומרבית היום שוהים בבית-הכנסת בתפילות ובתחנונים.

ביום הכיפורים אנו מענים את נפשותינו. לא אוכלים ושותים, לא רוחצים, לא סכים בשמן ותמרוקים, לא נועלים נעלי עור ולא מקיימים יחסי אישות ("חמישה העינויים").

תפילה אופיינית ליום הכיפורים היא הוידוי, שריד מתפילתו של הכהן הגדול ביום הכיפורים כשבית המקדש היה קיים. אחרי חורבן הבית קבעו חז"ל שעל כל אדם מישראל להתוודות.

ב. מדיני חג הסוכות

בחג הסוכות אנו מצווים לשבת בסוכה שבעת ימים.

- גובה הסוכה צריך להיות לא פחות מעשרה טפחים ולא יותר מעשרים אמה. רוחב הסוכה צריך להיות לא פחות משבעה טפחים על שבעה טפחים (בערך 60 X 60 ס"מ).
- **הערה:** הטפח הוא 8 ס"מ והאמה היא 48 ס"מ (לפי אחת מדעות החכמים).
- סוכה חייבת בשלוש דפנות, שיכולות לעמוד בפני רוח מצויה. צריך שהצל יתפוס משטחה יותר מאור השמש (**צללה מרובה מחמתה**) ושלא יסתיר את אור הכוכבים בלילה.
- אין מסככים את הסוכה אלא בדברים שהם גידולי קרקע, אך לא בדברים הנאכלים (פירות וירקות). בדרך כלל משתמשים בענפי עצים.
- מצוות "**נוי סוכה**" היא לקשט את הסוכה בקישוטים, בכלים נאים ובשבעת המינים שבהם נשתבחה ארץ-ישראל.
- בחג הסוכות בערב לאחר צאת הכוכבים כשחוזרים מבית-הכנסת, נכנסים לסוכה ומברכים "**לישב בסוכה**", בעת הקידוש על היין. כמו כן מברכים ברכת "**שהחיינו**". בשאר הימים מברכים רק ברכה "**לישב בסוכה**".

יש לאדם לאכול ולשתות בסוכתו, ללון בה ולעשות בה את ימי החג.

- נוטלים **ארבעת המינים**: לולב, אתרוג, הדסים וערבות בכל יום מימי החג (חוץ משבת). בפעם הראשונה מברכים ברכת "**שהחיינו**" לאחר ברכת "על נטילת לולב".

▪ אוגדים את הלולב עם ג' הדסים לימין שדרתו וב' ערבות לשמאלו. מחזיקים באתרוג ביד שמאל ובלולב ביד ימין. שדרתו של הלולב צריכה להיות גבוהה טפח מקצה ההדסים והערבות.

- אף-על-פי שבכל החגים מצווים אנו על השמחה, **בחג האסיף** מצווים אנו עליה כפליים.

▪ בליל השישי של חג הסוכות יש נוהגים להיות ערים כל הלילה ולעסוק בתורה ואומרים "**תיקון ליל הושענא רבה**", וב"**הושענא רבה**" מקיפים את הבימה שבע פעמים עם הלולב ומרבים בתפילות הושענות על המים. לבסוף מניחים את הלולב ומקיימים מנהג נביאים קדום שהוא **חיבוט ה' ערבות על הקרקע**. כמו בד' המינים, יש המהדרים לקחת ערבות מהודרות כשם שלוקחים אתרוג והדסים מהודרים כדי לקיים "**זה א-לי ואנוהו**". מקובל שב"הושענא רבה" נחתם סופית דינו של אדם.

- לאחר קיום מנהג חיבוט הערבה שמים את הערבות במקום מכובד.

ג. מדיני שמיני עצרת

- בקידוש ליל החג אומרים ברכת "שהחיינו" ו"שמיני חג העצרת הזה".
- בלילה וביום מוציאים את כל ספרי התורה מארון הקודש ומקיפים עמם שבע "**הקפות**" סביב הבימה ובכל הקפה רוקדים ושרים ואומרים פיוטים בשמחה גדולה.
- יש נוהגים לקרוא בתורה בליל שמחת תורה. בקריאת התורה בשחרית קוראים פרשת "**וזאת הברכה**" ומעלים את כל הציבור ואף את כל הילדים לברך על התורה ("**כל הנערים**").
- קוראים לתלמידי חכמים לסיים ולהתחיל את התורה. המסיים נקרא "**חתן תורה**" והמתחיל נקרא "**חתן בראשית**". ומתחילים לקרוא מבראשית עד סוף פרשת "ויכולו" כדי להראות שחביבה עלינו התורה. לפני תפילת המוסף מזכירים את הנשמות **בתפילת יזכור**.
- בתפילת מוסף אומרים **תפילת הגשם** ומזכירים "משיב הרוח ומוריד הגשם".
- יש הנוהגים לעשות הקפות שניות במוצאי החג כדי להמשיך את רוח האחדות שאפיין את ימי החג.

לוב - "ארץ מדבר" - חומר רקע

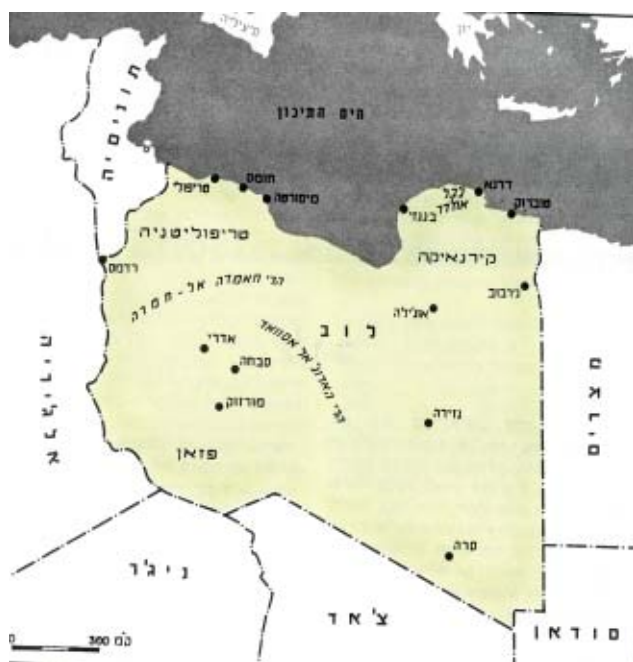
לוב נמצאת בחלקה המזרחי של צפון-אפריקה, לחופו של הים התיכון. לוב גובלת עם מצרים במזרח, עם סודאן בדרום-מזרח, עם צ'אד וניג'ר בדרום ועם תוניסיה ואלג'יריה במערב. מרבית שטח המדינה הוא חלק ממדבר סהרה. שטחה כפול כמעט משטחה של מצרים מרובת האוכלוסין.

לוב מחולקת לשלושה מחוזות: מחוז טריפוליטניה בצפון-מערב המדינה, המאכלס את מרבית תושבי המדינה ובו שוכנת טריפולי הבירה; מחוז קירנאיקה (ברקה הערבית) בצפון מזרח המדינה על גבול מצרים; ומחוז פזאן, המחוז המדברי בדרום-מערב המדינה.

מן הבחינה הטופוגרפית היא חלק מרמת סהרה, הנמשכת מחוף האוקיינוס האטלנטי בצפון-אפריקה ועד ים סוף, ועל כן ניתן לכנותה ארץ מדבר. על פני הרמה מתנשאים הרי חאמדה אל-חמרה הסלעיים הנמצאים על גבולה של לוב עם תוניסיה ואלג'יריה; הרי טיבסטי הגבוהים בגבול צ'אד; והרי הארוג' אל אסוואד - שרשרת הרים היוצרת רמת בזלת ששטחה כארבעים אלף קמ"ר במרכז הארץ. שטחה הנותר הוא מישור החוף

של הג'אפארה אשר בטרפוליטניה, המתמשך לעבר מדרונותיו התלולים של ג'יבל אח'ידר, ואזור "ההר הירוק" (ג'יבל אח'ידר) המשתרע לאורך כ-240 ק"מ בקירנאיקה. אלה הם הרי גיר. בין הרי ג'יבל אח'ידר והים התיכון משתרע מישור ברקה לאורך 240 ק"מ בין הערים בנגזי ודרנא. שאר אזורי החוף בלוב הם מדבריים.

נהרות של ממש אין בארץ לוב ונחליה הם ואדיות אכזב. מקורות המים הם מי תהום, הנובעים במעיינות ובארות גם בנאות מדבר.

ההיסטוריה של יהדות לוב

בימי קדם היה האזור בו מצויה לוב של ימינו זירת מאבק בין יוון וקרתגו. בשנת 250 לפנה"ס תפסו הרומאים את מקום היוונים והצליחו להשתלט על האזור.

לאחר חורבן הבית השני ברחו יהודים רבים מארץ ישראל לאפריקה ומהם היו שהצטרפו לקהילות לוב או שהובאו ללוב כעבדים.

יוסף בן מתתיהו בספרו "נגד אפיון", צורר היהודים ההלניסטי שנולד בלוב, מספר שבימי הקיסר אוגוסטוס גדל מספר היהודים בלוב, והם חיו בעושר ובשלווה וחלקם אף הגיעו לעמדות בכירות במוסדות הממשלה.

אחרי שקיעת האימפריה הרומית פלשו ללוב השבטים הוואנדלים

אחוות הסנוסי

במאה ה-ז' - עם התפשטות האיסלם, שכבש גם את לוב, באו יהודים מערב ומסוריה. תחת שלטון האיסלם עסקו היהודים במסחר ואף סייעו בידי הערבים לפתח דרכי מסחר בין טריפולי לאירופה. כך התהדקו הקשרים בין יהדות לוב לבין יהדות מצרים ואיטליה. גם גירוש ספרד (1492), הביא ללוב גולים יהודיים רבים.

במאה ה-17 כבשו התורכים את לוב, ואף שלא פגעו ביהודים עצמם, הרי מעמדם ורכושם לא היו עוד בטוחים. תחת שלטון התורכים היו היהודים סוחרים ומתווכים וממונים על טביעת מטבעות ועל ייצור כלי נשק עבור הממשלה. אולם לעתים פרעו בהם קנאים מוסלמים ואף המושלים המקומיים סחטו מהם כספים.

במחצית המאה ה-19 קמה בלוב תנועה של רפורמה דתית שכונתה "אחוות הסנוסי" - הסנוסי היה מסדר דתי איסלמי סוני שנוסד במכה ששאף לטהר את האיסלם ולהחזיר את המאמינים לדרכו של מוחמד. כשלב הפכה למרכז התנועה, היהודים סבלו השפלות רבות - נאסר עליהם לרכב על סוסים בערים והיו נחותי דרגה, נענשו באכזריות והיו צפויים למעשי אלימות.

בשנת 1911 הכריזה איטליה מלחמה על תורכיה, ולוב עברה לידי האיטלקים. חלה הטבה במצבם של היהודים והוענקו להם זכויות שוות. האוכלוסייה היהודית בטרפולי גדלה באופן ניכר, ובשנים אלו החלה התנועה הציונית לפעול בלוב.

לוב במלחמת העולם הראשונה והשנייה

במהלך מלחמת העולם הראשונה גילו הסנוסים התנגדות מזוינת למשטר האיטלקי ואף זכו בהכרה ובזכויות אזרחיות ופוליטיות במשא ומתן עם האיטלקים. מוחמד אידריס ממשפחת סנוסי הוכר על-ידי איטליה כאמיר בראש ממשל עצמי סנוסי.

ב-1923 ביטלה איטליה הפשיסטית את כל ההסכמים עם הסנוסים ודיכאה את ההתנגדות הסנוסית עד שחיסלה אותה סופית. וב-1934 איחד השלטון האיטלקי את קירנאיקה וטריפוליניה (שכללה גם את פזאן) וקרא לאזור לוב.

בשנות ה-30, עם התגברות האנטישמיות באיטליה, חל שינוי לרעה במצבם של יהודי לוב. ילדים יהודים חוייבו לבקר בבתי-הספר הכלליים גם בשבתות וחגים והסוחרים היהודים אולצו לפתוח את חנויותיהם בימים אלה. בתעודות הזיהוי שלהם הוטבעה החותמת "גזע יהודי", בטרופולי נסגר מרכז התרבות "בן יהודה" ואגודות הספורט "מכבי" של טריפולי ו"בנגאזי" הורחקו מהתאחדות הספורט.

במלחמת העולם השנייה הפכה לוב לזירת קרבות בין הבריטים לגרמנים על שליטה במדבר המערבי ובשנת 1942, עם כניסת הגרמנים לטריפולי, אולצו היהודים להצהיר לפני השלטונות על רכושם. הגברים שנשארו בעיר גוייסו למחנות עבודה - חלקם הועסקו בהנחת מסילות הרכבת בין מצרים ללוב, וסבלו מהפגזות חיל האוויר הבריטי. רוב קהילת בנגאזי נשלח למחנה ריכוז בג'אדו - רבים מבניהם מצאו שם את מותם כתוצאה מעינויים או ממחלת הטיפוס.

בינואר 1943, שיחררו הבריטים את לוב. חיילים עבריים נתנו תנופה מחדשת לפעילות הציונית, הקימו תנועת "החלוץ" שכמה מחבריה אף השתתפו ב"העפלה" לארץ-ישראל. פרצו מהומות נגד יהודי לוב - נהרגו יהודים ונגרמו נזקים לבתי כנסת וחוללו ספרי קודש.

לוב העצמאית

למרות ההבטחות שניתנו למוחמד אידריס אשר סייע לבריטים בעזרת מתנדבים לוביים, נמשך המאבק המדיני על עצמאות לוב זמן רב. לוב הפכה למדינה עצמאית ב-1951 תחת שלטון המלך מוחמד אידריס אל מהדי אל סנוסי. אף שהחוקה החדשה העניקה ליהודים את הזכות לבחור, לא מומשה זכות זו מעולם. יתרה מזו, היהודים לא הורשו להוציא את רכושם מלוב, הופעל לחץ על הממשלה לנקוט במדיניות אנטי-ישראלית, נאסר על היהודים לשאת דרכונים לוביים - מי שביקש לצאת לחו"ל היה צריך להצטייד בתעודת מסע זמנית שלא העניקה כל הגנה קונסולרית. בתקופה הזאת עלו בעלייה ההמונית כ-30,000 מיהודי לוב ונותרו כ-3,000 היהודים המשיכו את מעורבותם בחיי המסחר הלובי והם לא נטלו חלק בחיים הפוליטיים או הציבוריים.

בשנת 1961 הוחמרו ההגבלות על בתי עסק ורכוש יהודי. הממשלה נטלה לעצמה הזכות להלאים רכוש יהודים שעלו לישראל. על היהודים שנותרו בלוב נאסר לקנות רכוש חדש ונאלצו לקבל לעסקיהם שותפים ערביים.

מלחמת ששת הימים שימשה עילה לגל פרעות חדש. לבסוף הותר ליהודים לעזוב את הארץ כשהם מצויידים במזוודה אחת ובסכום כסף מועט.

הפיכת קד'אפי ואחריו

לאחר שהתחוללה מהפכה צבאית בראשות מועמר קד'אפי, מועצת פיקוד המהפכה הכריזה על "רפובליקה ערבית לובית" שתחתור להקמת מדינה מהפכנית סוציאליסטית ומתקדמת אשר תילחם באימפריאליזם. החוקה בטלה, המלך הודח וכל מוסדות המשטר הקודם פוזרו. המשטרה הלובית שנחשבה כנאמנה למלך והשבטים בתוך הארץ הקשורים קשר מסורתי עם שושלת הסנוסים, לא גילו כל התנגדות לכת הצבאית. המשטר החדש הקים מסגרות שלטוניות חדשות המתקיימות עד היום תוך מאבקים אישיים בתוך כת הקצינים של השלטון במדינה.

משאביה הכספיים הגדולים של לוב מאפשרים למנהיגה קד'אפי לסייע לאלמנטים טרוריסטים שונים ברחבי העולם.

ממנהגי חג ומועד

חודש אלול

ביום כ' באב, ארבעים יום לפני ראש-השנה, אחר תפילת שחרית או לפנות ערב לפני תפילת מנחה, נוהגים לערוך בבית-הכנסת סדר התרת-נדרים לפי הנוסח המודפס במחזור ראש-השנה (שמעו נא רבותינו וכו'). להתרת נדרים זו קוראים "התרת הארבעים". על התרת נדרים זו חוזרים גם בערב ראש-השנה לאחר שחרית ובערב יום-הכיפורים.

ראש השנה

בליל ערב ראש-השנה, וכן בליל ערב יום-הכיפורים, עוד לפני שקיעת החמה, מטגנים ברחובות היהודים סופגנין (לביבות שטוחות מיוחדות הנקראות בערבית "ספנז"). מטגנים את הסופגנין במחבת גדולה, והם נמכרים בכמויות גדולות מתחילת הערב ובמשך כל הלילה עד למחרת היום, יום ערב ראש-השנה. כל ראש משפחה קונה מהם ומביא לביתו, ובעלת-הבית מחלקת בין בני המשפחה. ללילה זה קוראים "ליל-התנור".

רבים נהגו לצום בשני הימים של ראש-השנה. במשך דורות לא העיזו לעשות התרה למנהגם זה (כפי שנזכר בשו"ע אורח חיים סי' תקצז, ב) ורק לפני שנים מעטות העיזו המתענים לבקש התרה לנדרם ולחדול מלצום.

יום הכיפורים

באחדות מערי-השדה של לוב נהגו להביא מיד אחרי תפילת שחרית של ערב יום-כיפור קערות גדולות של אוכל לבית-הכנסת, וכל הקהל - בלי הבדל בין עניים ובעלי יכולת - היו מסבים ואוכלים ומאחלים תוך כדי כך שנה טובה ואיחולים טובים זה לזה. מלבד המצוה להרבות בסעודות ביום זה יש בזה גם הזדמנות למחול איש לחברו ולהתפייס עמו.

אחד המנהגים היפים ביותר הוא המנהג להביא את כל הילדים והילדות לבית-הכנסת בשעת ברכת הכהנים שבתפילת נעילה. כולם מתאספים מסביב לסב או האב. הוא שם את ידיו עם הטלית על ראשי בניו, והם על ראשי בניהם, עד תום כל הברכה מפי הכהנים. מראה נהדר של עם קדוש העומד כולו - זקניו, צעיריו וטפו - לקבל את ברכת כהניו. אפילו תינוק בן כמה ימים אין מקפחים אותו בברכה זו, וגם אותו מביאים לקבל את הברכה, כשהאמהות והסבות משקיפות מעזרת-הנשים וממטירות בלחש גם הן ברכות על צאצאיהן.

מחרת יום-הכיפורים ידוע בפי יהודי לוב בשם "יום שמחת כהנים", לפי מה שאמרו חז"ל על הכהן הגדול: "יום טוב היה עושה בצאתו בשלום מן הקודש". לזכר זה נהגו כל הכהנים שלא לעשות מלאכה ביום זה. לדידם, זהו כעין יום-טוב ועושים בו מסיבות לחברים עם סעודות ומשקאות, כל אחד כפי יכולתו.

הושענא-רבה

ישנו מנהג מיוחד בערב זה של הושענא-רבה: כל משפחה קונה חתיכת כבד וחתיכת ריאה, אותן צולים ומגישים לשולחן, ולאחר שקראו את סדר הפרשיות וזאת הברכה, תחילת ספר בראשית ופסוקים מיוחדים, מחלק ראש המשפחה לכל אחד נתח קטן מן החתיכות האלה. סיפרו לי זקני הדור שזה נובע ממנהג קדום שהיה אצל יהודי לוב, שכל משפחה השתדלה לשחוט בערב זה כבש או גדי לכבוד יום הושענא-רבה. את החלקים הניתנים לצלייה מיד - הכבד והריאה - היום צולים, וזה היה עיקר סעודת הערב. פשוטי העם, והנשים בכלל, קראו לערב זה "ליל הכבד והריאה".

שמחת-תורה

בשמחת-תורה עולים שלושה חתנים: חתן-מעונה, חתן-תורה וחתן-בראשית. את שני האחרונים קונים בדרך כלל חתנים שהתחתנו תוך השנה החולפת ומראים בזה את הקשר בין התורה ובין האשה (הטובה).

על פי "ילקוט מנהגים", ממנהגים של שבטי ישראל, בעריכת אשר וסרטיל, משרד החינוך התרבות והספורט, מינהל החינוך הדתי

לחומר לימודי נוסף על יהודי לוב, ראה באתר www.or-shalom.org.il

או לפנות למר פדהצור בן עטיה, טלפון 050-307752

יהודי לוב

לוח המודעות מס' 128

דו סיטרי לימים הנוראים

אל תוך השבולל יש להיכנס בכיוון הספרות מ-1 ועד ל-100, כשההגדרות לכך ניתנות תחת הכותרת "מלבר" (כלומר מבחוץ פנימה). לאחר שהגענו לסופו יש לצאת בדרך חזרה בכיוון ההפוך כלומר מ-100 ועד ל-1. ההגדרות לכך ניתנות תחת הכותרת "מלגו" (משמע מבפנים החוצה). מובן שאם נתקלתם בקשיים תוכלו לצלל את הכיוון הקל יותר באותו קטע. המספרים המופיעים בתחילת כל הגדרה מצביעים על הקטע המדויק שתופסת כל מילה.

מלבר:

(1-4) החודש הראשון בשנה; (5-8) תוקעים בו; (9-13) תפילה ליד הים להסרת החטאים; (14-20) ברכה לשנה החדשה; (21-27) חלק מתפילת מוסף של ראש השנה; (28-36) כותבים בו ברכת שנה טובה ושולחים איש לרעהו; (37-41) אחד מסוגי הקולות שבתקיעת שופר; (42-46) מנהג בערב יום הכיפורים שנעשה בתרגולת או בכסף; (47-51) קטע בתפילת שחרית של חול המכיל בין היתר וידוי ו-13 המידות; (52-54) ראש השנה נקרא גם יום ה____; (55-59) אחד מסוגי הקולות בשופר; (60-62) שנהיה ל____; (63-65) ולא ל____; (66-70) שירבו זכויותינו כ____; (71-74) עיר בצפון; (75-77) "בין ____ לעשור"; (78-80) אחד המאכלים, שאוכלים על מנת שיתבטלו גזירותינו; (81-83) מספר הקולות ששומעים מהשופר בר"ה; (84-89) עשרת ימי תשובה נקראים גם הימים ה____; (90-100) בתוכה.

מלגו:

(100-98) תנו; (97-94) אחד ועוד אחד; (93-91) קיבל ירושה; (90-88) העם שלי; (87-83) דוד קנה ממנו גורן; (82-80) דיבר, הוציא מפיו מילים; (79-78) קליפת ענבים או פירות אחרים; (77-76) שקט! (75-72) כלי מיתרים וקשת; (71-69) ספרו; (68-65) אחת מנשות שלמה המלך (בת דוד); (64-63) נזם זהה

(ר"ת); (62-60) ציווי של השרש נ.ש.א.; (59-56) ראה (68-65); (55-53) שניים בסמיכות; (52-50) העמידו לדין; (49-47) שלוח, מנוחה, מתינות; (46-49) המקום בשטר שנרשמים בו הפרטים המדויקים (כתיב מלא); (42-41) תאריך חג בכסלו; (40-38) הקרום החיצון המכסה את בשר הגוף; (37-36) משקה מים רותחים מעורב בתמצית; (35-34) שדה מרעה במישור; (33-32) הקול העבה והנמוך ביותר אצל הגבר; (31-30) יין טוב (ר"ת); (29-28) שאינו קשה; (27-26) אות, סימן; (25-22) יהיה יכול; (21-20) מילת שאלה; (19-16) אדם שמדבר בצורה גסה וישירה מדי, מדבר בצורה ____; (15-11) נהיה חכמים ונבונים יותר; (10-9) יסוד, בסיס; (8-6) חלשו; (5-3) מזמור; (2-1) בנו השלישי של האדם הראשון.

על-פי "כזה ראה וחדש א', פעילויות והפעלות לחודשי השנה ולמועדי ישראל,

בעריכת מיכל בלאו (שינובר), בהוצאת מופת

א. חג תשרי

1. א/ז/ת הסליחה

מטרת הפעילות: בפעילות זו נלמד את החניכים, שראוי וצריך לבקש סליחה ולקבל אחריות על מעשים שעשינו, אך אמירת הסליחה אינה מספיקה, צריך להתאמץ כדי שימחלו לנו. יש להציג בפני החניכים את השאלה כיצד יש לבקש סליחה

עזרים:

- אביזרים ותלבושות להצגה
- טקסט להצגה - ראה נספח.

הערה: הפעולה הפותחת בהצגה "כוונה שבלב" על-פי סיפורה של דבורה עומר, אותה יציגו החניכים, עקב ההכנה הנדרשת לכך ניתן לחלק לפני הפעולה למספר חניכים את טקסט ההצגה, ויש לבקש מהם להתכונן כראוי, בכדי להציג לפני הקבוצה.

מהלך הפעילות:

אמור לחניכים שהם עומדים לצפות בהצגה שהכינו חבריהם. ההצגה אינה נמשכת עד סוף הסיפור, אלא עד השלב בו דני, גיבור הסיפור, אינו מבין מדוע האנשים אליהם הוא פונה ומבקש סליחה אינם סולחים לו.

על המדריך לשאול את החניכים:

- האם דני ביקש סליחה כראוי?
- האם לדעתכם יש לסלוח לו?

לאחר ששיבו כדאי לפתוח בדיון קצר על איך לדעתם ראוי וצריך לבקש סליחה. עליך להתמקד בדוגמאות מן הסיפור כגון: דני מבקש סליחה מברכה הזקנה ומה הוא עושה תוך כדי וכי. מכאן יש להגיע למסקנה שבקשת הסליחה לא יכולה להיות מן השפה ולחוץ, אלא צריך להתכוון כשמבקשים, אבל כיצד לבקש הסליחה כראוי?

למדריך:

אתם מתבקשים לעזור לדני לבקש סליחה כראוי. יש לדון בעניין או לבקש מהחניכים לרשום את המלצתם על פתק, לאסוף אותו ולהעתיקו על הלוח.

ניתן לספר לחניכים את סוף הסיפור "כוונה שבלב" באופן הבא:

בערב שוחח דני עם אמו על כל מאורעות אותו יום ואמר: "אימא אני מרגיש שהאנשים לא סולחים לי ואני לא מבין למה, למה איש אינו מוכן לסלוח לי?"

חלקם אומרים שהם סולחים לי, מפני שיום הכיפורים מתקרב, אבל זה רק בפה ולא בלב.

אימא הביטה בדני ושאלה: "האם ביקשת סליחה מכל הלב? האם באמת רצית שיסלחו לך? האם החלטת לשנות את התנהגותך, או סתם ביקשת סליחה?"

דני הרהר בדברי אמו וחשב:

"נכון, אימא צודקת, איך יכול מר יעקובי לסלוח לו. כשראה, שבאותו רגע שביקש סליחה המשיך לסחוב ממתקים? וכשביקש סליחה מסבתא ברכה, המשיך לנהוג בגסות. וכשביקש סליחה מאבי השכן, המשיך להעליל עליי. הוא לא שינה ממנהגו עם אף אחד מהאנשים מהם ביקש סליחה. הוא ביקש הרבה סליחות, אך הבקשה הייתה מן הפה ולא מן הלב".

דני פנה לאמו ואמר: "אני חושב, שאני מבין איך צריך לבקש סליחה.

מחר אלך שוב ואבקש סליחה מכולם. אראה להם, שאני באמת רוצה שיסלחו לי, וכבר ממחר אתחיל להתנהג טוב יותר. את חושבת, שמחר יסלחו לי, אימא?"

אם תבקש סליחה כך שזה יצא לא רק מן הפה אלא גם מן הלב, אני בטוחה שיסלחו לך, אמרה האם.

ובאמת - כך היה.

- כעת, יש לשאול את החניכים מה היו תוצאות בקשותיו של דני לאחר שביקש סליחה שנית ומדוע לדעתם הן היו שונות.
- יש להבהיר לחניכים שסליחה אמיתית - כפי שהכרנו במהלך הפעילות, עלינו לבקש כל אימת שאנו פוגעים ברעינו. אם כך - מדוע אנו מקפידים על הסליחה דווקא לפני יום כיפור?!

- משום שבתקופה זו, תקופה בה ריבונו של עולם חורץ את דינו לשנה הבאה, שערי השמים נפתחים, ואנו מבקשים סליחה ומחילה על חטאינו בכדי להמתיק את הדין.
- אבינו שבשמים מאזין לנו, מוחל ומעביר חטאינו, אולם הוא עושה זאת רק בחטאים של בין אדם למקום. חטאים שבין אדם לחברו אינם נמחלים ביום כיפור כל עוד לא פתרנו את הבעיות - האחד עם רעהו, ומחלנו זה לזה.
- כסיכום יש לבקש מהחניכים לדון או להמחזיז ארבעה אירועים ולנצל את המקורות המצורפים כדי להשלים בין "המתקוטטים"!

נספח: ההלכה - "סליחה שלב"ה

תמונה 1: כיתה ותלמידים

המורה: שלום ילדים, אנו עומדים לפני יום הכיפורים, יום זה ילדים, הוא יום של סליחה. ביום זה אנו מרבים בתפילות וצמים כדי שהקב"ה ימחל לנו על חטאותינו.

על עבירות שבין אדם לחברו לא תועיל לנו רק התפילה, אלא כל אחד צריך לבקש מחברו סליחה על מעשים רעים ועל עלבונות וחשוב לסלוח לכל מי שמבקש סליחה.

דני לעצמו: אני באמת צריך לבקש סליחה מהרבה אנשים, ולא תהיה להם ברירה, אלא לסלוח לי ולא לכעוס עלי יותר.

תמונה 2: דני מבקש סליחה מברכה הקשישה

ברכה הזקנה: מחזיקה בידה סלים והולכת בכבדות.

דני: רץ במהירות ונתקל בברכה הקשישה והסל כמעט נופל מידה. "הו, ברכה הזקנה" - קורא דני תוך דחיפת ברכה.

"סליחה שאני מתנהג איתך לפעמים לא יפה" וכך דני ממשיך ללכת.

ברכה הזקנה: ממלמלת בכעס: "איזה ילד זה, איזה ילד".

תמונה 3: דני מבקש סליחה ממר יעקובי, בעל המכולת

מר יעקובי: יושב בחנות (יש להעמיד שולחן כדלפק בחנות).

דני: נכנס אל החנות, לוקח חופן גרעינים מהשק של מר יעקובי ואחר-כך לוקח חופן סוכריות משק אחר.

"שלום מר יעקובי, אתה יודע בעוד כמה ימים יום כיפור אז החלטתי לבוא ולבקש סליחה, שאני תמיד חוטף מהשקים שלך ממתקים וגרעינים בלי לשלם".

מר יעקובי: "בסדר, בסדר", אומר מר יעקובי בנימה חסרת סבלנות ומנפנף בידו לדני שיצא מן החנות.

תמונה 4: דני מבקש סליחה מאבי, השכן

דני ואבי נפגשים ברחוב.

דני: סליחה עכברון, שאני תמיד מציק ומעליב אותך ואתה חייב לסלוח לי, כי יום הכיפורים מתקרב וביום זה נוהגים לבקש סליחה איש מרעהו.

אבי: "בסדר, אני סולח לך", אומר בזעם ומתרחק מדני.

דני: "רגע, מה אתה כבר בורח". דני הולך אחרי אבי וממשיך להעליב אותו.

אבי: "תדע לך שאני לא סולח לך גם עכשיו, אפילו אם ביום הכיפורים צריכים לסלוח, אני שונא אותך ולא רוצה לסלוח לך, לא ביום הכיפורים הזה ולא בשום יום כיפור. אתה יכול לבקש ממני סליחה עד מחר ולא תקבל אותה."

קריין: כל אותו יום וגם למחרת ביקש דני סליחה - מהשכנים, מהילדים בכיתה, ממוכר הפלאפל הזקן, סליחות רבות ביקש, אך חש כי האנשים אינם רוצים לסלוח לו, לילדים אחרים שביקשו סליחה חייכו ומחלו להם ואליו הביטו כבעס ואמרו בחצי פה "טוב, טוב..."

דני לא הבין מדוע כולם מחמיצים פניהם אליו, הרי המורה אמרה שביום הכיפורים סולחים. אם כך מדוע את בקשת הסליחה שלו איש אינו מוכן לקבל?

מקורות

1. חזרה בתשובה ויום הכיפורים מכפרים על עבירות שבין אדם למקום כמו למשל מי שאכל דבר אסור. אבל עבירות שבין אדם לחברו, כמו למשל מי שמכה את חברו או מקלל את חברו או גוזל את כספו וכדו' לא נמחל לו לעולם, אלא עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו. וגם אם החזיר את כספו חייב לבקש סליחה.

גם אם רק העליבו במילים חייב לבקש סליחה ולחכות עד שהחבר ימחל לו. אם החבר מסרב לסלוח, ישלח אליו שלושה שליחים שיפצירו בו שישלח. אם עדיין החבר מסרב לסלוח ישלח שליחים עוד פעמיים נוספות. אם אז הוא לא מוכן לסלוח, החוטא הוא האיש שלא מחל. אם פגע ברבו צריך לבקש סליחה אפילו אלף פעמים.

על-פי "שולחן ערוך", סימן קה, סעיף ז

2. אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל בלב שלם ובנפש חפצה.

על-פי הרמב"ם, משנה תורה, הלכות תשובה, פרק ב' הלכה ה'

3. ריבונו של עולם הריני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי או שחטא כנגדי, בין בגופי, בין בממוני, בין בכבודי, בין בכל אשר לי, בין באונס, בין ברצון, בין בשוגג, בין במזיד, בין בדיבור, בין במעשה, בין בגלגול זה, בין בגלגול אחר לכל בן אדם ולא יענש שום אדם בסביבתי.

בקשה הנאמרת לפני "קריאת שמע" על המיטה

4. כיצד היה אהרן אוהב שלום ורודף שלום? כשראה שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, הלך אהרן וישב אצל אחד מהם; אמר לו: בני, ראה חברך מה הוא אומר?! מטריף את לבו וקורע את בגדיו, ואומר: "אוי לי! היאך אשא את עיני ואראה את חברי?! בושתי הימנו, שאני הוא שסרחתי עליו". והוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו. והולך אהרן ויושב אצל האחר ואומר לו גם כן כדברים הללו עד שמסיר קנאה גם מלבו. ומתוך כך כשהיו נפגשים, היו מחבקים ומנשקים זה את זה.

על פי "אבות דרבי נתן"

ס"כ/ק

יש לבקש מהחניכים לבחור מתוך האירועים הבאים להמחזה ולנצל את המקורות כדי להשלים בין "המתקוטטים".

1. לאפרים וניר שני אחים, זוג אופניים אחד. בכל יום מישוהו אחר זוכה לרכב על האופניים. יום אחד "גנב" אפרים מניר את תורו לרכב על האופניים. ניר שהזדקק לאופניו בדחיפות, כועס מאוד על אחיו מאז.

2. שמרית גילתה לאודליה סוד חשוב מאוד. אודליה הלכה וסיפרה על כך לנחמה. שמרית נפגעה מאוד כששמעה מנחמה את הסוד שגילתה לאודליה. כעת שמרית לא מדברת עם אודליה.

3. אורי קיבל משחק מחשב חדש. כשנחום חברו בא לבקרו, סיפר אורי בהתלהבות על המשחק. אורי הראה לנחום את המשחק והחל לשחק בו. כשנחום ביקש לשחק במשחק אורי סרב לתת לו ואמר שימתין עד שיסיים. נחום המתין והמתין וכל הפצרותיו באורי לא הועילו עד שהלך פגוע לביתו. מאז נחום לא מדבר עם אורי.

4. הוריו של שי ביקשו ממנו לשמור על אחיו הקטן ושי סרב, כי רצה לשחק ועל כן הוריו של שי החמיצו פגישה חשובה. הוריו כעסו על שי מאוד, כי חשב רק על עצמו.

2. בראייה תחילה

מטרה: המחשת מושגי חגי תשרי (לילדים ולעולים חדשים)

עזרים:

- 30 כרטיסים עם תמונות הרמוזות למושגים הקשורים למועדי תשרי ומועדים אחרים.
- 40 כרטיסים נוספים בצבע אחיד (כרטיסי צ'אנס), על 21 מהם כתוב: "קיר", על 9 מהם כתוב: "סכך" ועל 10 מהם משימות שונות (כגון: "זכית לתור נוסף", "אתה מפסיד תור", תמסור כרטיס 'סכך' לאחת מהקבוצות האחרות", תמסור כרטיס "קיר" לאחת מהקבוצות האחרות, וכו').
- דבק, מספרים, עפרונות, שערון סטופר/שערון חול וקוביה.

הוראות המשחק:

לאיזה פסוק אהפרישה ארצה הציור?

על-פי לבנין אריאל

- יצירת אווירה** - ניתן לחלק את החניכים לשלוש קבוצות, 3-5 חניכים בקבוצה, ולבקש מכל קבוצה להיקרא באחד ממושגי החג ולהכין סמל בהתאם לשם.
- המשחק** - התור של הקבוצות נקבע על-פי קוביה, מראים כרטיס עם תמונה לקבוצה הראשונה ועליה להחליט תוך זמן קצוב, אם הפריט המופיע בכרטיס קשור למועדי תשרי ולהסביר את הקשר (כזכור, בין הכרטיסים נמצאים כרטיסים המרמזים למועדים אחרים כדי להטעות את החניכים).
- הקבוצה המצליחה לזהות את המושג המרומז בכרטיס זכאית לשלוף כרטיס צ'אנס מערמת הכרטיסים, אחרת הכרטיס עובר לקבוצה השנייה. הקבוצה שיש בידה שלושה כרטיסים שעליהם כתובה המילה "קיר" ושני כרטיסים שעליהם כתובה המילה "סכך" זוכה לבנות סוכה והיא המנצחת.
- הערה:** ניתן לנהל מו"מ עם כרטיסי "קיר" ו"סכך" בין הקבוצות. שני כרטיסים של "קיר" ניתנים עבור כרטיס אחד שכתוב עליו "סכך".
- בסוף המשחק, על הקבוצה לבנות סוכה ולקשט אותה בהתאם לסמלה ולהציג את הסוכה בתערוכה.
- הצעה:** ניתן לגוון את המשחק על-ידי הצגת כל כרטיסי התמונות בלוח ולבקש מכל קבוצה לארגן סדרה של "שלושות" - שלושה כרטיסים הקשורים למושג אחד. הזוכה היא הקבוצה המצליחה לארגן כמה שיותר קבוצות של "שלושות".

דוגמאות לפריטים (פתרונות בסוף החוברת):

עיניים, פה, לב, עמוד שדרה, שטיח ברוכים הבאים, כתר, אדם הנושא עיניו לשמים, קו סיום בתחרות ריצה, כוורת, המספר 15, ציפור (יונה), אוהל, מקל בקרה לרועה צאן, שלט עצור, יתד, תמונה, דג, תרנגול, כסף, אדם עולה מדרגות, שלושה ספרים ביחד, נר, סביבון, פני אדם זוכר, שערון מעורר, ריקוד חסידי, פך שמן, מצה, כוס, מעגל, ארון, לחיצת ידיים.

דבר רעיונות לרמזים ניתן להיעזר במדרשים של חגי תשרי המובאים בספר התודעה של אליהו כי טוב.

3. זאמין חגי תשרי

מטרת הפעולה: היכרות ולימוד נושאים בסיסיים הקשורים לחגי תשרי.

מהלך הפעולה:

בקבוצה קטנה: מחלקים את כל הכרטיסים למשתתפים, כשכל משתתף מקבל מספר כרטיסים שווה.

בקבוצה גדולה: כנ"ל, רק מחלקים את המשתתפים לקבוצות קטנות.

המנחה ישאל שאלה הקשורה בחגי תשרי, הראשון שעונה תשובה נכונה, זכאי להתחיל במשחק, ומניח את אחד הקלפים פתוח על השולחן. משתתף שיש לו קלף מתאים לקלף הפתוח, מניח את הקלף שלו לצד הקלף הפתוח, וכך ממשיכים עד שאחד המשתתפים גומר את כל הקלפים שלו והוא המנצח.

כרטיסים למשחק:

מתחילים לתקוע בשופר - אראש חודש אלול

כרטיסי שנה טובה - שלמים איש לרעהו

תשרי הוא החודש ה_____ - השביעי אחרי ניסן לפי התורה.

תפילה אשר מוסיפים ביום כיפור - נעילה

אכילה שתייה, רחיצה, סיכה ונעילת הסנדל - הדברים האסורים ביום כיפור

"שהחיינו" - הברכה שאברכים כשיושבים פעם ראשונה בסוכה

משמחת תורה - אלארים משיב רוח וארץ נקטת

במוצאי יום כיפור - תוקעים יחד ראשונה לסוכה

לזכר הסוכות בהם ישבו אבותינו במדבר - לאה יושבים בסוכה?

גברים מגיל בר מצווה - חייבים בשיבה בסוכה

נאמרים בלילות חודש אלול או השכם בבוקר - "סליחות"

הימים שבין ראש השנה ויום כיפור שנועדו לתשובה - עשרת ימי תשובה

הסעודה האחרונה לפני הצום - סעודת אפסרת

תפילה בליל יום כיפור להתרת נדרים - "כל נדרי"

השלכת ה"חטאים" למקור מים - "תשליך"

בשמחת תורה מקיפים 7 הקפות בשירה וריקודים עם התורה - הקפות

לולב, אתרוג, ערבה, חדס - ארבעת המינים

אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן ודוד - אלו הם

היום השביעי של סוכות - "ה'שמיני" / חג

בהושענא רבה חובטים אותן עד שעליהן נופלים - חילול ערבות

העברת החטאים מאיתנו, לאמר על תרנגול או כסף - "כפרות"

נהוג ללבוש ביום כיפור ובראש השנה - בגד לבן

שם נוסף לחג הסוכות - חג האסיף

אוכלים בראש השנה בערב שתהיה שנה טובה ומתוקה - "מזל טוב"

"...שבעת ימים" - "בס/כות תלכו..."

...הדין - "p/..."

...לראש ולא לזנב - שניה לראש

...שנה טובה - שמחה עלינו...

... חתימה טובה - גא...

...בית השואבה - "מחמת"...

...בשמחת תורה - י' ט' / אלול...

ברוך אתה יי' - לְיִשְׁרָאֵל בְּסוֹכָה

...ומוריד הגשם - משיב הרוח...

בה' אשכנא רבה חובטים
את עליהן עז שנובלים

"ה/δθ/c/ה"

העברת החטאים
מאיתנו לאחר - ע'
תתקן אלו כס'

"ח'יבאל ערבלת"

ה'תק"ס

אובליס בערר ראש
השנה, שמהיה שנה
טובה ואתוקה

දෙවන තරුණ

"ר' ח' חסדל..."

שאל בנך ויגדך

מאת אריה פלהיימר

חכמת שלמה (שאלות ברש"י)

פרשות נציבים – וילך

1. איזו מילה קצרה בספר יהושע שופכת אור היסטורי על אירוע מסוים שהתרחש בתקופתו של משה?
2. אלו דברי רש"י בפרשתנו עולים בקנה אחד עם תוכחת הנביא... כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתיה (ישעיה מ, ב).
3. עקרונית, האם חייב אדם לעשות מאמצים על אנושיים כדי ללמוד תורה?
4. אבות, המביאים את ילדיהם הקטנים לבית הכנסת (והדבר בולט במיוחד בלילות שבת), מותקפים על-ידי המתפללים בטענה, שנוכחותם הרעשנית פוגעת באווירת התפילה ובמתפללים עצמם. אבות אלו יכולים, לכאורה, להיתלות באילן גדול בפרשתנו?
5. מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו – מניין?

פרשת האזינו

1. מהו המקשר בין טל, מטר ויין?
2. ישנה קבוצת אנשים הנוכרת בפרשתנו, המקבלת במינוח מודרני – צ'ק דחוי, בעוד שקבוצה אחרת "זוכה לצ'ק מיידי. מי הן שתי הקבוצות הללו?
3. ברוח השאלה הקודמת מזכיר רש"י ציבור אנשים הרשאי למשוך מחשבון הבנק שלו, כל עוד יש שם משאבים שבאו לו בירושה מההורים.
4. מיהו הציבור, מה הם המשאבים ומי הם ההורים?
5. איזה פירוש רש"י מזכיר באסוסיאציה ... בומרנג?
6. כולנו מכירים את סיפורו של רבי אליעזר בן רבי שמעון ופגישתו עם האדם המכוער. בעקבות התקרית הוא דרש "לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארוז..." (תענית ב).
7. מי היא האישיות בפרשתנו שהתנהגותה היוותה ניגוד להתנהגות זו?

פרשת וזאת הברכה

1. את מי מדמה רש"י "כחתן היוצא להקביל פני כלה"?
2. פעמים רבות בהיסטוריה היהודית, בעקבות אסונות כבדים שהומטו על ראשם של יהודים (השואה היתה השיא הבולט לכך), היו כאלה, שמחד גיסא איבדו את אמונתם בקב"ה, אך מאידך גיסא, הטובים שבהם לא הלכו בדרך זו. היכן יש הד לדברים אלו ברש"י?
3. מהו המקשר בין השבטים לוי, בנימין ויוסף – סיבה שבגללה נסמכו זה לזה בברכת יעקב?
4. אליבא דרש"י – האם נודע למושה לפני מותו על האירועים ההיסטוריים הבאים:
 - א. גילוי אמריקה בשנת 1492.
 - ב. המהפכה הצרפתית בשנת 1789.
 - ג. השואה – בשנים 1939-1945.
 - ד. תקומת מדינת ישראל – בשנת 1948.
5. היכן בפרשתנו אומר רש"י "שאם לא עכשיו אימתי"?

פרשת בראשית

1. מניין לומד רש"י:
 - א. שיהיה הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן.
 - ב. שאין מהפכין בזכותו של מסית.
 - ג. שדמו (של הבל) ודם זרעיותיו צועקים מן האדמה.
2. מהו המכנה המשותף בין: אדם – קין – בלעם – חזקיהו.
3. מי אמר למי, לפי רש"י "קשוט עצמך תחילה"?
4. מהו החריג הלשוני, שבגינו אומר רש"י:
 - א. אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמיא.
 - ב. שווים נבראו ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד.
 - ג. ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן.
 - ד. שהתנה עמהם על מנת שיקבלו ישראל עליהם חמישה חומשי תורה.
5. היכן בפרשתנו מצהיר רש"י "הצהרת כוונות" על שיטתו בפירוש התורה ומהי שיטה זו?

(ראה פתרונות בסוף הגיליון)

מבוא

הרב יוסף דב סולובייצ'יק ז"ל העיר לגבי כתיבת האות צ', שה"יודים" שבאות יכולים להופיע בצורות שונות: פנים בפנים, פנים באחור ואחור באחור.

כך מתארת הגמרא את הכרובים כפי שמופיע בקטע הבא:

כיצד הן (הכרובים) עומדין – רבי יוחנן ור' אלעזר חד אמר פניהם איש אל אחיו וחד אמר פניהם לבית ולמ"ד (ולמאן דאמר לפי הדעה שסוברת) פניהם איש אל אחיו הא כתיב ופניהם לבית (דברי הימים) לא קשיא כאן בזמן, שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום (על-פי בבא בתרא צט).

בנוסף יש לדמות את הצורות השונות לבני אדם - יש שמתייחסים זה לזה כפנים לפנים, יש - כפנים לאחור ויש גם לצערנו, אחור לאחור. אלו הם דפוסי הקשבה שונים.

מובאות לפניכם שלוש דוגמאות - איזו מביניהן היית בוחר.

הפעלה - מקשיב - לא מקשיב

המטרה: להכיר סוגי הקשבה (הקשבה פעילה, הקשבה חלקית, חוסר הקשבה) ולהתנסות בהם.
משך ההפעלה: 45 דקות.

עזרים:

- כרטיסי משימה קבוצית.
- שלושה כרטיסי הנחיות לסוגי קשב שונים.
- כלי כתיבה.

למנחה: להפעלה זו מצורפים שלושה כרטיסים ובהם הנחיות לסוגי קשב שונים. כל קבוצה מקבל סוג אחד. רצוי שהמליאה תתחלק לפחות לשש קבוצות.

מהלך ההפעלה:

- המשתתפים מתחלקים לקבוצות בנות 4-5 חברים.
- כל קבוצה מקבלת רשימה של מאפיינים לסוגי קשב שונים (סוג שונה לכל קבוצה) ומתייחסת לכרטיס המשימה (ראה נספח).

כרטיס משימה קבוצתית

1. קראו את רשימת המאפיינים שלפניכם.
2. חברו אירוע (המבוסס על דו-שיח) המתאר את סוג ההקשבה שקיבלתם ברשימה והשתמשו במירב המאפיינים.
3. התכוונו להציג את האירוע בפני המליאה בלי לגלות איזה סוג של הקשבה קיבלתם.

במליאה: כל קבוצה תציג את האירוע שהכינה.

שאלות לדיון:

1. אילו סוגי הקשבה, לדעתכם, הופיעו כאן? תנו שם לכל סוג.
2. איזה סוג של הקשבה שכיח אצלכם? מדוע?
3. איזה אירוע משקף את ההקשבה הטובה ביותר, לדעתכם?
4. אילו מיומנויות הקשבה צריך ללמוד וליישם, לדעתכם, כדי לעבור מהקשבה חלקית להקשבה פעילה.

נספח ס'ג' הקשבה

חוסר הקשבה

- אל תמקד את תשומת לבך באדם שמשוחח אתך ובדברים שהוא אומר, והתרכז בדברים שתראה להשיב לו.
- הפגן את חוסר התעניינותך על ידי תנוחתך. אם אתה יושב למשל, אל תטה את ראשך לעבר האדם המדבר.
- אם הנך מתנגד לדברי האדם שמולך, אמור זאת מיד וחשוב רק על תשובותיך.
- התפרץ לדברי בן שיחך, אם אינך מסכים לדבריו.
- אין צורך לבדוק אם הבנת את כוונותיו, ואינך חייב כלל להגיב עליהם.

- שנה את הנושא גם אם יש הפסקה קצרה בשיחה ונצל את ההזדמנות כדי לעבור לעניין חדש, שאין לו שום קשר לנושא שעליו דיבר האיש.
- שפוט את האדם שמשוחח אתך ואל תתייחס לגופו של עניין.

הקשבה חלקית

- רכז את תשומת לבך באדם שמשוחח אתך ובדברים שהוא אומר, אך חשוב גם על הדברים שתרצה להשיב לו מניסיוןך.
- הפגן את התעניינותך על ידי תנוחתך, אך לסירוגין נסה להראות לו שעליו לסכם יותר - אמור, למשל: "נו, הבנתי כבר".
- הראה שאתה מקשיב על ידי תגובות כגון: "נו, נו", שעה שהאיש מדבר.
- אל תשסע כל הזמן את בן שיחך אם אינך מסכים לדבריו. אל תבדוק אם הבנת את כוונותיו, אל תשאל שאלות ואל תעיר הערות בנוגע לדבריו.
- אל תשנה את הנושא, אך אם יש הפסקה קצרה בשיחה, נצל את ההזדמנות כדי להביא הדגמה מניסיוןך האישי בעניין.
- אל תשכח לספר לאדם שמשוחח אתך איך זה אצלך.

הקשבה מלאה

- רכז את תשומת לבך באדם שמשוחח אתך ובדברים שהוא אומר, ולא בדברים שתרצה להשיב לו.
 - הפגן את התעניינותך על ידי תנוחתך. אם אתה יושב, למשל, הטה את ראשך לעבר האדם המדבר.
 - הראה שאתה מקשיב על ידי תגובות שקטות כגון: "הו" או "כן, כן", שעה שהאיש מדבר.
 - הנהן בראשך אם אתה תמים דעים עם האדם המדבר.
 - אל תשסע את בן שיחך אם אינך מסכים לדבריו. בדוק אם הבנת את כוונותיו, שאל שאלות על נושא דבריו, ורק אחרי שציננת לאיזה חלק מדבריו אתה מסכים, אמור למה אתה מתנגד.
 - אל תשנה את הנושא גם אם יש הפסקה קצרה בשיחה, ואל תנצל את ההזדמנות כדי לעבור לעניין חדש, שאין לו שום קשר לנושא שעליו דיבר האיש.
 - אל תשפוט את האדם שמשוחח אתך והתייחס לגופו של עניין.
- על פי "תרבות השיחה והדיןן על דיאלוג, הקשבה ומה שביניהם", בהוצאת משרד החינוך, מינהל חברה ונוער

עמו אנכי בצרה

וזאת אמר ר' אריה לחתן נכדתו, הרב אליעזר קוגל: היודע אתה מפני מה סרים אנשים לבקרני ומתנים צרותיהם לפני? לא משום שצדיק אנכי - ישנם צדיקים ממני, לא משום היותי תלמיד-חכם, תלמיד-חכמים רבים בעירנו שאיני מגיע למדרגתם, אף לא משום היותי פיקח - ישנם פקחים ממני.

הם סרים אלי כיוון שחשים הם, כי שעה שפוקדים הם אותי ושוטחים בעיותיהם בפני - אזי לא זו בלבד שמאזין אנכי להם, אלא משתדל אנכי לרדת לסוף דעתם ולחוות את מצבם בכל נימי נפש, חש אנכי את מצוקתם ויודעים הם כי ליבי נתון עם השואל-המבקש לא פחות מאשר נתון הוא עם עצמו...

"צדיק יסוד עולם", מסכת חייין של ר' אריה לוי

מאת נירה קרמר

קישוטי סוכה

"במכת תשבו שבעת ימים בשנה
למען ידעו דרתיכם
כי בסכות הושבתי את בני ישראל..."

מדי שנה בשנה אנו מבקשים לרענן את קישוטי הסוכה שלנו ומחפשים רעיונות חדשים. ניתן להכין עם החניכים קישוטי סוכה נאים.

תניא: - "זה אלי ואנוהו" (שמות טו), התנאק לפניו במצוות: עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה" (בבלי שבת קל"ב).

ספכה כהלכתה ועטרה בקרמין (ביריעות) ובסדינין המצוירין ותלה בה אגוזין, שקדים, אפרסקין ורימונים. רכילי ענבים (זמורות גפן) ועטרות של שיבולין, יינות, שמנים וסלתות. אסור להסתפק מהם עד מוצאי יום טוב האחרון של החג (תוספתא סוכה פרק א').

להלן מספר רעיונות שניתן לבצע עם החניכים:

א. פסוקים מעוטרים

מבחר פסוקי החג:

"בסכות תשבו שבעת ימים"

"כל האזרח בישראל ישבו בסכות"

"ושמחת בחגך והיית אך שמח"

"ברוך אתה בבואך"

"ברוך אתה בצאתך"

"ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר,

כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל"

1. על גבי רצועת בד לבנה ארוכה כותבים את הפסוק באותיות מסוגנות ויפות.
2. בתוך האותיות אפשר לצייר צורות שונות על פי הדוגמה או למלא בצבעי בד.
3. סביב הפסוק ניתן לעטר בצורות גיאומטריות שונות, או עיטור אוריינטלי (מזרחי) מסולסל או כל עיטור אחר.

- ב. 1. לכתוב את האותיות על נייר צבעוני ולגזור במספריים עדינות את פנים האותיות כך שהמסגרת לא תיזק.
2. לגזור רצועה לבנה מעט קטנה מקודמתה ולהדביקה מתחת לפס הצבעוני.
3. לגזור עיגולים או צורות גיאומטריות שונות מניירות צבעוניים ולהדביק בפיזור ולא צפוף על הרקע הלבן. אפשר גם לצייר צורות בעזרת צבעים או לקשט בפרחים יבשים.

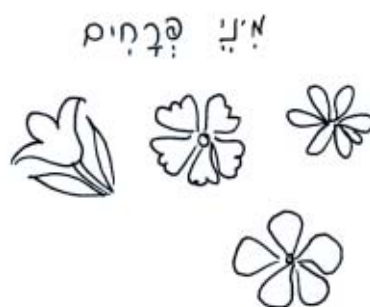
- ג. 1. על גבי בריסטול לבן (הגודל על פי בחירתכם) נכתוב מסביב, כמסגרת חיצונית, באותיות נאות ומסוגנות את הפסוק "ולקחתם לכם..".
2. נצייר או נדביק את ארבע המינים כראות עינינו בתוך התמונה.
3. אפשר לצייר את ארבע המינים על גבי נייר צבעוני בצבע מתאים ולהדביק במקום המתאים.

ד. ניצור רצועה צרה מבריסטול לבן ובצורת שרשרת נצייר או נדביק את ארבע המינים לאורכה לפי סדר קבוע.

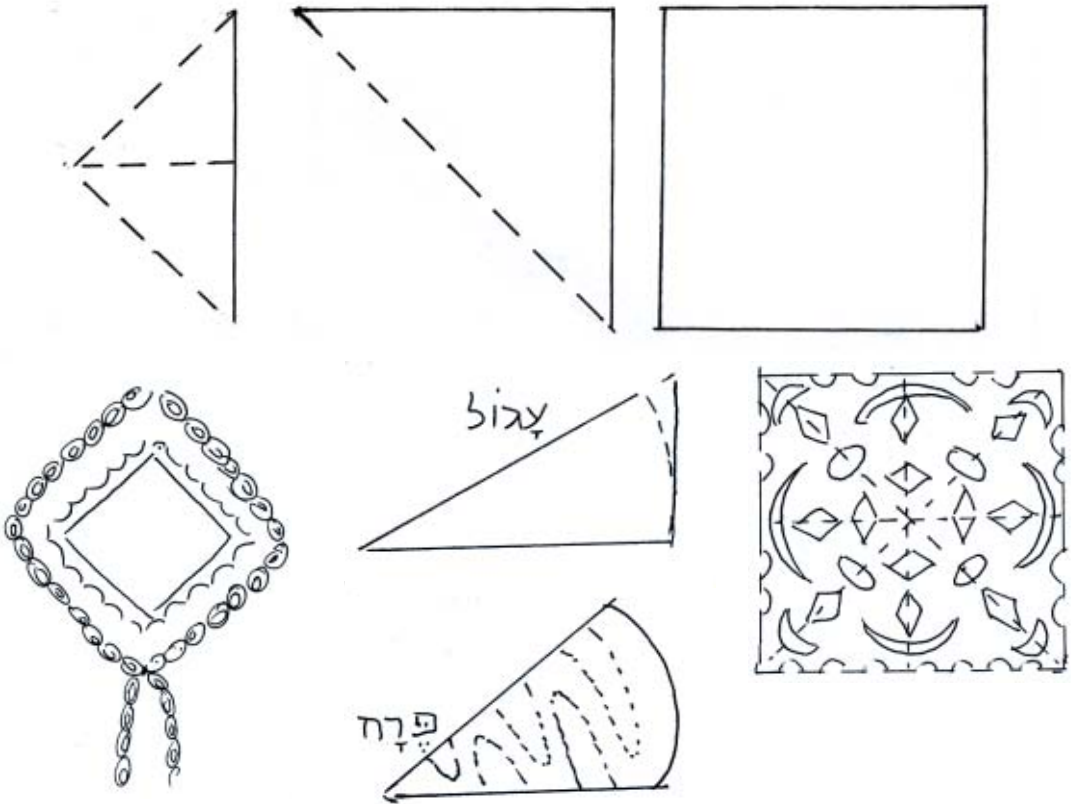
ה. שבעת המינים

1. על גבי בריסטול שחור נצייר בעפרון את קווי המתאר של ארבע המינים לפי שבלונות מוכנות.
2. נגזור בזהירות את השבלונות מבלי לפגוע במסגרת.
3. נדביק נייר צלופן צבעוני מאחורי החללים שנוצרו כתוצאה מן הגזירה.
4. ניתן להדביק נייר צבעוני בדוגמאות של פרחים קטנים כמסגרת לתמונה.

ו. מגזרות נייר לחג

1. ניקח ריבוע של נייר לבן בגודל הרצוי ונקפל אותו למשולש ולמשולש נוסף, ושוב למשולש קטן יותר.
 2. נגזור צורות שונות מתוך המשולש בשני הצדדים המקופלים והסגורים של הנייר. יש להיזהר שלא להפגיש את הצורות אחת עם השנייה.
 3. נפתח את המשולש שוב לריבוע ונקבל מגזרת נייר. את המגזרת נניח על גבי נייר צבעוני. אפשר לגזור אותה בשוליים.
 4. את המגזרת ניתן לתלות כשהיא מועטרת בשרשרת צבעונית.
- באופן דומה ניתן ליצור מגזרת עגולה או בצורת פרח. את שולי המשולש המקופל יש לגזור בצורת קשת.

עבודה נעימה! אשמח לקבל צילומים של עבודות שנעשו על-פי ההוראות הכתובות במדור זה לכתובת:
 נירה קרמר, רח' שחיל 65, גבעת מרדכי, ירושלים 93721, או בדוא"ל nira@bezeqint.net

אתר של גלים

מתאים במיוחד לילדים וכולל פעילויות שונות.

ראש השנה (יש גם מדור מיוחד גם על ייצור דבש) <http://galim.org.il/holidays/rosh>

יום כיפור <http://galim.org.il/holidays/kippur>

סוכות <http://galim.org.il/holidays/succot>

מאמרים מתוך דפי פרשת השבוע של בר אילן

ראש השנה <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/rosh/rosh.html>

יום כיפור <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/kipur/kipur.shtml>

שמחת תורה <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/simchat/simchat.shtml>

מאמרים ומקורות עיוניים ופדגוגיים באתר "דעת"

ראש השנה

http://www.daat.ac.il/daat/daat_index/index2.asp?klali=%F8%E0%F9+%E4%F9%F0%E4

יום כיפור http://www.daat.ac.il/daat/daat_index/index2.asp?klali=%EB%E9%F4%E5%F8

סוכות http://www.daat.ac.il/daat/daat_index/index2.asp?klali=%F1%E5%EB%E5%FA

שמחת תורה

http://www.daat.ac.il/daat/daat_index/index2.asp?klali=%F9%EE%E7%FA+%FA%E5%F8%E4

מאמרים באתר מעלה-כיפה

היום הרת עולם - לראש השנה יום כיפור

מדוע קוראים לנו בראש השנה את הקריאה אותה? איך מתגלה בזה מהותו של יום?

<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=717>

האחדות הכוללת - לפרשת ניצבים ולראש השנה

כיצד היציאה מן הכלל הינה פניה מעם ד'? ואיך זה מתקשר ליום הדין? - מתוך פרשת ניצבים - לראש השנה

<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=701>

תשובה לתפילה

התבוננות על תפילת חנה, הנקראת בראש השנה, עונה על שאלות יסוד רבות לגבי התפילה, ונותנת מבט חדש על המסר שלינו לקחת איתנו לימים הבאים לקראת האתגרים העומדים בפנינו

<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=699>

בגדי ראש השנה

מצוה ללכת בראש השנה בבגדים לבנים. לא בגדי יום חול אף לא בבגדי שבת רקומים ומצוירים, אלא בלבן, על מהות המצוה. <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=694>

רחמים בדין - ראש השנה

יותר מכל דבר אחר, ראש השנה הוא יום הדין. כל באי עולם עוברים לפני הקב"ה והוא שופט אחד אחד לפי מעשיו ופוסק את גור דינו. לראש השנה. <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=689>

שתי שיבולים

צא וראה, בשדה חיטה, שתי שיבולים שאינן דומות זו לזו. האחת - ישרה, זקופה, מנענעת ראשה נענועי חן קלילים בכל רוח מצויה. והשניה - עקומה, כפופה, והרוחות מזיזות אותה בקושי. לחודש אלול. <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=687>

משפט ישראל מהגויים

מדוע לישראל נחוצה עשיית דין מהגויים? למה דווקא בראש השנה? ומה הקשר של השופר לכל זה על פי קול-התור לגר"א? <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=681>

השיבנו ה' אליך ונשובה

הרב ישראלי זצ"ל מסביר בדרשה לחודש תשרי את הצורך בהתקרבות לקב"ה - ולא רק מצידנו... <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=243>

"בכסה ליום חגנו"

הרב ישראלי זצ"ל בדרשה לראש השנה אומר כי אי ידיעה עוטפת את עיקרו של החג, אי ידיעה שמלווה בחרדה... <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=242>

בני מרון

בתפילות ראש השנה מוצא הרב ישראלי זצ"ל כוונה כנגד שלוש תקופות בחיי האדם... <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=240>

מלכויות, זכרונות ושופרות

"שלשה סדרי תקיעות נמסרו בידינו - מלכויות וזכרונות ושופרות. ושלשה סדרים אלו עוברת האומה הישראלית בתקופת היותה לעם." <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=239>

סדר תקיעות

על סדר תקיעת השופר ומה שעומד מאחוריו - מתוך דרשות של הרב ישראלי זצ"ל לראש השנה <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=238>

"כל העמים תקעו כף"

ישנו דבר אחד הקודם לתקיעת שופר בראש השנה והכרזת מלכותו של הקב"ה - מתוך דרשות הרב ישראלי <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=237>

זכור עקדותינו

בראש השנה אנו מזכירים את עקידת יצחק - הרב ישראלי זצ"ל מזכיר גם את עקידת העם היהודי בשואה
<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=236>

תוקעים ומריעים

בתקיעת השופר יש 3 עניינים... על עניינים אלו ונוספים בדרשת הרב ישראלי זצ"ל לראש השנה.
<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=235>

לתוכן הימים

הימים הנוראים אנו פונים לאדון העולמים בבקשה על יראה. על ימים אלו ועל היראה - הרב ישראלי זצ"ל
<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=234>

"פסל לך"

בתקופה זו של בין ימי אלול ליוה"כ נתקבלו הלוחות השניים... על ההבדל בין הלוחות הראשונים לשניים, ועל תקופת הסליחות - הרב ישראלי זצ"ל בדרשה
<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=227>

חודש תשרי

לקראת ראש השנה מסביר הרב מרדכי ארצי על הסימנים של ראש השנה...
<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=394>

מסע בבטן הדג

מדוע קוראים את ספר יונה ביום הכיפורים? מה יכול ללמדנו המסע של יונה בבטן הדג וסיפור הקיקיון והתולעת? האם יש לכך קשר לימים אלו? 718
<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=718>

אחריות היחד לגורל הרבים

כיצד מתבטאת הערבות ההדית של עם ישראל ביודי יום כיפור ובחיי היומיום?
<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=307>

קהלת - האם באמת הכל "הבל"?

מה המסר אותו רוצה ללמדנו שלמה בספר קהלת שהרוח הנושבת ממנו היא של פסימיות ויאוש? ומדוע אנו קוראים אותו דווקא בסוכות, החג שמרכזו הוא "ושמחת בחגך"? היש ניגוד יותר תהומי בין ענינו של החג לבין התחושה הקשה והמתסכלת העולה מן הספר הזה?
<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=730>

סוכות וארץ ישראל

על המכנה המשותף העמוק שבין חג הסוכות ומצוות ישוב ארץ ישראל. לחג הסוכות.
<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=720>

על הדין, על האמת ועל השלום - לפרשת האזינו

השנה אנו קוראים את פרשת האזינו בשבת שבין יום הכיפורים לסוכות, ומעיון בהם נוכל לראות איך

הפרשה מחברת את הימים הנוראים לחג הסכת

<http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=714>

דין אתרוג בשנת השמיטה

מצוות נטילת ארבעת המינים ידועה. מתברר כי בשנת שמיטה יש בעיות הקשורות לאתרוג דווקא. על הבעיות והפתרונות... <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=412>

"וקשרו כולם אגודה אחת"

עיון במדרש המדמה את ארבעת המינים לסוגי אנשים מעלה מספר קושיות... - שיעור באמונה. <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=411>

מבראשית ועד לעיני כל ישראל - וזאת הברכה

פרשת וזאת הברכה מסמלת סגירת מעגל ואנחנו סוגרים מעגל בהקפות של שמחת תורה. מה בין הפרשה לחגים - הרב זוין מסביר. <http://www.maale.org.il/magazine/show.asp?id=406>

עיונים של יעקב פוגלמן (T.O.P.)

על ראש השנה <http://israelvisit.co.il/top/hebrew/rh-h.htm>
קריאות התורה של יום כיפור <http://israelvisit.co.il/top/hebrew/yk-h.htm>
על חג הסוכות <http://israelvisit.co.il/top/hebrew/sukkot-h.htm>
על שמיני עצרת - שמחת תורה <http://israelvisit.co.il/top/hebrew/sukkot-h.htm>

חומר עיוני ופדגוגי באתר של הסוכנות

ראש השנה <http://www.jajz-ed.org.il/ivrit/roushashana/index.html>
יום כיפור <http://www.jajz-ed.org.il/ivrit/kippur/index.html>
סוכות <http://www.jajz-ed.org.il/ivrit/corner/sukkot/index.htm>
באתר של "מרכז מורים זווית רחבה" יש חומר רב הקשור לחגי תשרי.
ראש השנה <http://www.w-angle.galil.k12.il/studio/religion/rosh-shana.htm>
יום כיפור <http://www.w-angle.galil.k12.il/studio/religion/kipur.htm>
סוכות <http://www.w-angle.galil.k12.il/studio/religion/sukot-1.htm>

באתר של רשת "אמית" יש אתרים בנושאי החגים כוללים קישורים רבים, מסודרים לפי תת-נושאים, לדפים באתרים שונים העוסקים בצדדים העיוניים של היום וכן לדפים המכילים תשבצים, משחקים, מתכונים ועוד.

ראש השנה <http://www.amit.org.il/hagim/roshhashana/index.htm>
יום כיפור <http://www.amit.org.il/hagim/yomkipur/index.htm>
סוכות <http://www.amit.org.il/hagim/sucot/index.htm>
שמחת תורה <http://www.amit.org.il/hagim/simchatora/index.htm>

אתר של חב"ד

ראש השנה <http://www.chabad.org.il/eyun/chagim/rh/rh.htm>

יום כיפור <http://www.chabad.org.il/eyun/chagim/yk/yk.htm>

סוכות <http://www.chabad.org.il/eyun/chagim/sukot/sukot.htm>

שמחת תורה <http://www.chabad.org.il/eyun/chagim/st/st1.htm>

סיפורים (מתוך האתר של חב"ד)

ראש השנה <http://www.chabad.org.il/eyun/chagim/rh/rh-sip.htm>

יום כיפור <http://www.chabad.org.il/eyun/chagim/yk/yk-sip.htm>

סוכות <http://www.chabad.org.il/eyun/chagim/sukot/sk-sip.htm>

שמחת תורה <http://www.chabad.org.il/eyun/chagim/st/st-sip.htm>

מאמר: ראש השנה, מאת צבי יברוב

<http://www.shevanet.org.il/05/05-02.htm>

מאמרים באתר של ישיבת כרם ביבנה על חגי תשרי

מנהגי ראש השנה - ר' איתן זן בר

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/tashsab/minage.htm>

תשובה מיראה ומאהבה בתורתו של ר' צדוק מלובלין- הרב ציון לוז שליט"א

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/tashsab/lifnei.htm>

לפני ה' תטהרו - משמעות הוידי ביום הכיפורים- הרב ציון לוז שליט"א

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/tashsab/lifnei.htm>

ירושלים - "המקום אשר יבחר ה' בו" - ראש הישיבה הרב מרדכי גרינברג שליט"א

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/yerushalim.htm>

"בפיך ובלבבך לעשותו" - הרב בנימין בארי שליט"א

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/bephicha.htm>

תקיעת שופר בראש השנה שחל להיות בשבת - ראש הישיבה הרב מרדכי גרינברג שליט"א

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/tekiat-shofar.htm>

מקוה ישראל ה' - תשובת יום הכיפורים - ראש הישיבה הרב מרדכי גרינברג שליט"א

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/mikve.htm>

גאולה ותשובה - הרב אריה שטרן שליט"א

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/geula.htm>

גדולה תשובה ומעלת יום הכיפורים - הרב אריה שטרן שליט"א

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/gdola.htm>

התשובה - שניה לתורה - ראש הישיבה הרב מרדכי גרינברג שליט"א

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/gdola.htm>

כוחה של תשובה - תשובה פתאומית ותשובה הדרגתית - הרב אריה שטרן שליט"א

<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/kocha-shel.htm>
 תן פחדך ותן כבוד - ראש הישיבה הרב מרדכי גרינברג שליט"א
<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/ten-pachdecha.htm>
 ראש השנה שחל בשבת אין תוקעין בו - ראש הישיבה הרב מרדכי גרינברג שליט"א
<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/rosh-asana.htm>
 מלכויות וזכרונות - ראש הישיבה הרב מרדכי גרינברג שליט"א
<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/tashsa/malchuiot.htm>
 בגדר מצוות שופר - הרב אשר וייס שליט"א (שוכתב ע"י הרב משה אמסלם שליט"א)
<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/rosh%20ashana/sofar.htm>
 מעלת השמחה בחג הסוכות - הרב יוסף לוז שליט"א
<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/sukot/malat-asimcha.htm>
 שמחת בית השואבה ושלוש בית - הרב בן ציון אלגזי שליט"א
<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/sukot/simchat-beit.htm>
 שמחת תורה - ר' נתנאל ברקוביץ'
<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/sukot/simcha-tora.htm>
 חתן תורה וחתן בראשית - הרב בן ציון אלגזי שליט"א
<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/sukot/hatan%20torah.htm>
 סוכות וחנוכה - הרב ארי כ"ץ שליט"א
<http://www.kby.org.il/chochmat-yavne/chagim/sukot/sukut%20vhanuka.htm>
 מאמרים על ספר קהלת מאת הרב דוד חי הכהן
http://www.orotbatyam.org.il/tefilah/final/index_tefila.asp
 מאמרים של הרב ש.ז. כהנא "כמעין המתגבר"
 ימים נוראים :
http://moreshet.co.il/kahana/SubCat.asp?kod_subject=1300&kod_subjectm=1333
 יום כיפור : http://moreshet.co.il/kahana/SubCat.asp?kod_subject=1300&kod_subjectm=1332
 סוכות : http://moreshet.co.il/kahana/SubCat.asp?kod_subject=1300&kod_subjectm=1331
 שמחת תורה :
http://moreshet.co.il/kahana/SubCat.asp?kod_subject=1300&kod_subjectm=1330
 שיחת הגר"ד סולוביצ'יק בנושא הסליחות (90 דקות - אודיאו)
<http://www.613.org/rav/rav5348.ram>
 קישורים לאתרי עיון והדרכה באתר "הסדרנט" (כולל שיעורי אודיאו ווידאו)
 ימים נוראים <http://members.iol.co.il/hesder/rosh.htm>
 סוכות <http://members.iol.co.il/hesder/sukot.htm>

פתרונות לשאל בנך ויגדך

פרשת ניצבים – וילך

1. טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחנך מחטב עציך עד שאב מימך.
רש"י ד"ה מחטב עציך: מלמד שבאו כנעניים להתגייר בימי משה בדרך שבאו גבעונים בימי יהושע וזהו האמור בגבעונים ויעשו גם המה בערמה (יהושע ט, ד) ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים המילה הקטנה היא איפוא "גם".
2. למען הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלקים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבתך לאברהם לייצחק וליעקב (כט-יב).
רש"י, ד"ה והוא יהיה לך לאלוקים... ומדרש אגדה למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שנים חוץ ממ"ט שבתורת כוהנים הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו וכו'.
3. כן!
לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה.
רש"י ד"ה לא בשמים היא. שאלו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללומדה (ל, יב).
4. הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ד' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת (לא, יב).
רש"י ד"ה והטף: למה באו לתת שכר למביאייהם.
5. כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו הרע בעיני ד' להכעיסו במעשה ידיכם.
רש"י ד"ה: אחרי מותי כי השחת תשחיתון. והרי כל ימי יהושע לא השחיתו שנאמר ויעבדו העם את ד' כל ימי יהושע (שופטים ב, ז) מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו כל זמן שיהושע היה חי נראה למשה כאילו הוא חי (לא, כט).

פרשת האזינו

1. יערף כמטר לקחי תול כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב.
רש"י ד"ה: תול כטל – שהכל שמחים בו לפי שהמטר יש בו עצבים לבריות כגון חולכי דרכים ומי שהיה בורז מלא יין (לב, ב).
2. הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט א–ל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא.
רש"י ד"ה: א–ל אמונה. לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא ואף על פי שמאחר את תגמולם סופו לאמן את דבריו.
רש"י ד"ה ואין עול: אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה (לב, ד).
3. לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם וחש עתדת למו.
רש"י ד"ה: לי נקם ושלם... ואימתי אשלם להם [כגמולם, בגין מעשיהם הרעים] לעת תמוט רגלם כשתתום

זכות אבותם שהן סומכים עליו. הציבור הוא עם ישראל. המשאבים בבנק הם הזכויות שנעברו על ידי ההורים – האבות (לב, לח).

4. אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם.
רש"י ד"ה: ותאחז במשפט ידי. לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה מדת בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבם... (לב, מא).
5. ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם הוא ויהושע בן נון.
רש"י ד"ה: הוא ויהושע בן נון... ולמה קוראהו כאן הושע לומר שלא נחה דעתו עליו שאע"פ שניתנה לו גדולה השפיל עצמו כאשר מתחילתו (לב, מד).

פרשת וזאת הברכה

1. ויאמר ד' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימנו אשדת למו.
רש"י ד"ה מסיני בא: יצא לקראתם כשבאו להתייצב בתחתית ההר כחתן היוצא להקביל פני כלה שנאמר לקראת האלקים למדנו שיצא כנגדם (לג, ב).
2. אף חבב עמים כל קדשיו בידך והם תכו לרגלך ישא מדברתיך.
רש"י ד"ה אף חבב עמים, אף בשעת חיבתן של אומות העולם שהראית לאומות פנים שוחקות מסרת את ישראל בידם כל קדשיו בידך כל צדיקהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך ואתה שומרם (לג, ג).
3. לבנימין אמר ידיד ד' ישכן לבטח עליו חפץ עליו כל היום ובין כתפיו שכן.
רש"י ד"ה לבנימין אמר. לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו סמכן זה לזה וסמך יוסף אחריו שאף הוא משכן שילה היה בנוי בחלקו שנאמר וימאס באהל יוסף וגו' (תהלים עח, סז). ולפי שבית עולמים חביב משילה לכך הקדים בנימין ליוסף (לג, יב).
4. ויעל משה מערבת מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו ד' את כל הארץ ואת הגלעד עד דן ואת כל נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה ואת כל ארץ יהודה עד הים האחרון.
רש"י ד"ה עד הים האחרון: ...דבר אחר אל תקרי הים האחרון אלא הים האחרון הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין לארע לישראל עד שיחיו המתים (לד, א-ב).
5. התשובות הנכונות אפוא הן (לפחות) ג ד.
וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו.
רש"י ד"ה לפני מותו – סמוך למיתתו שאם לא עכשיו אימתי (לג, א).

פרשת בראשית

1. א. ד"ה נעשה אדם. אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו... לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומידת ענוה שיהיה הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן (א, כו).
- ב. ד"ה כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכין בזכותו של מסית שאילו שאלו למה עשית זאת היה לו להשיב

דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין (ג, יד).

ג. ד"ה דמי אחיך דמו ודם ורעיותיו.

רש"י לומד זאת מצורת הרבים "דמי" (ד, י).

2. ד"ה איכה: יודע היה היכן הוא (=האדם) אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום, וכן בקין אמר לו אי הבל אחיך, וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך, ליכנס עמהם בדברים וכן בחזקיהו בשלוחי אויל מרודך (ג, ט).

3. ד"ה וידע אדם וכו'. בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום אתם עשו מצוותכם והוא יעשה את שלו אמרו לו קשוט עצמך תחלה והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלושים שנה משנקסה מיתה על ירך (ד, כה).

4. א. ד"ה קרא ימים. והלא ים אחד הוא אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמאי – החרגי הלשוני הוא אפוא המילה "ימים" – ברבים (א, י).

ב. ד"ה המאורות הגדולים שווים נבראו ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד (א טז)

החרגי המילה "הגדלים" בניגוד לכתוב בהמשך... הגדל... הקטן.

ג. ד"ה נעשה אדם – ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן... לפיכך נמלך בהם.

יוצא הדופן – "נעשה" ולא "אעשה" (א, כו).

ד. ד"ה יום הששי הוסיף ד' הששי בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמישה חומשי תורה.

תוספת האות ה היא אפוא החרגי (א, לא).

5. ד"ה וישמעו – יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרוס רבותינו על מכונם בב"ר ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו (ג, ח).

ד"ה החרב המתהפכת: ומדרשי אגדה יש ואני איני בא אלא לפשוטו.

על פי "שאל בנך ויגדך", בעריכת אריה פלחיימר-פסגות

פתרון למשחק ברמיזה תחילה

עינים - הדסים; פה - ערבות; לב - אתרוג; שדרה - לולב; יתד - השלב הראשון לבניית הסוכה; שטיח ברוכים הבאים - מצוות הכנסת אורחים בסוכות; מקל בקרה - האושפיזין; תמונה - מצוות נוי סוכה; אדם הנושא עיניו וידיו לשמיים - מעגל (חוני המעגל) - בקשת גשמים; כתר - מלכויות; פני אדם זוכר - זכרונות; שעון מעורר - שופרות; קו סיום - גמר הצום ביום הכיפורים, סיום התורה; חתן תורה - בשמיני עצרת; ארון - הוצאת ספרי התורה בתפילת כל נדרי ובשמחת תורה; ריקוד חסידי - הקפות; אדם עולה במדרגות - עלייה לתורה; דג תרנגול כסף - סוגי כפרות; ציפור (יונה) - קריאת מפטיר יונה למנחה ביום הכיפורים; כוורת - אכילת תפוח בדבש וחלה בדבש, סגולה לשנה טובה ומתוקה; נר - נר זכרון ותפילת יזכור; לחיצת ידיים - בקשת שליחה בין אדם לחברו; שלושה ספרים - בראש השנה נפתחים שלושה ספרים; שלט עצור - שמיני עצרת.

פתרון הדו-סטרי לימים הנוראים

